

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDÍÍ
Institut mezioborových studií Brno

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Brno 2011

Martina Fašínová

**UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDÍÍ**

Institut mezioborových studií Brno

Vliv současné rodiny na výchovu dětí a mládeže

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:

PaedDr. Libuše Mazánková, Dr.

Vypracovala:

Martina Fašinová

Brno 2011

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Vliv současné rodiny na výchovu dětí a mládeže“ zpracovala samostatně a použila jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této bakalářské práce.

Elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné.

V Brně dne 30. 11. 2011

.....

podpis

Poděkování

Děkuji paní PaedDr. Libuši Mazánkové, Dr. za vstřícnost, velmi užitečnou metodickou pomoc a podporu, kterou mi poskytla při zpracování bakalářské práce.

Také bych chtěla poděkovat své rodině, která mi po dobu zpracování mé bakalářské práce byla morální oporou a které si velice vážím.

Martina Fašínová

OBSAH

Úvod	2
Teoretická část	4
1 Pojem rodina	4
1.1 Charakteristika rodiny	4
1.2 Historie a vývoj rodiny	6
1.3 Typy (struktura) rodin	10
Dílčí závěr	12
2 Podíl rodiny na výchově a socializaci dítěte	14
2.1 Funkce rodiny	14
2.2 Výchovné styly v rodině	16
2.3 Vztahy v rodině	22
2.4 Vliv sourozenců a prarodičů, role v rodině	25
2.5 Vliv z pohledu dědičnosti	27
2.6 Vliv z pohledu vzdělanosti rodičů	28
Dílčí závěr	30
3 Ostatní činitelé mající vliv na dítě	31
3.1 Volno-časové aktivity	31
3.2 Média	33
3.3 Spolupráce rodičů se školou a ostatními výchovnými institucemi	36
Dílčí závěr	38
4 Negativní jevy působící na výchovu dětí a mládeže	39
4.1 Patologické jevy – záškoláctví, vandalství, agresivita, návykové látky	40
4.2 Ekonomická situace rodiny	42
4.3 Poruchy rodiny, rodinných vztahů a jejich vliv na dítě	44
Dílčí závěr	47
5 Praktická část	48
5.1 Výsledky šetření	49
5.2 Vyhodnocení cíle	59
Závěr	61
Resumé	63
Anotace	64
Literatura a prameny	65

Úvod

Stejně tak, jak se vyvíjí technologie, vyvíjí se i společnost. Vzory předávané od pokolení po pokolení tradiční rodinou, se pomalu hroutí a nahrazují je vzory nové. I z tohoto důvodu je rodina a její vliv na její členy velmi diskutovaným tématem. Lidé mají strach z nového, protože neví, zda změna přinese více dobrého, či špatného. Moderní rodina se však od počátku začala vyznačovat stále větším počtem rozvodovosti, snížením porodnosti, potlačení soudržnosti a stále se vzrůstajícím rozvojem individuality. Právě proto se nyní vědci potýkají s otázkou, zda RODINA jak ji dnes známe, setrvá i nadále.

Dnešní společnost vyžaduje od jejího člena stále zdokonalování a klade důraz na jeho vývoj. Ten má však počátky právě v rodině. Tam dítě získává základy, díky kterým je možný následný rozvoj skrz další vzdělávací média, a proto bychom mi všichni měli dbát na to, aby právě rodina nepozbyla svých funkcí a měla šanci na svoje nezastupitelné postavení.

Rodina poskytuje citové zázemí, díky kterému lze poznat lásku, oporu, porozumění, bezpečí a jistotu. Pro děti je navíc prvotním faktorem ke komunikaci, součinnosti a hlavně socializaci. Toto téma jsem si vybrala z toho důvodu, že jsem si vědoma významu rodiny a chtěla jsem rozvinout své vědomosti získané převážně z osobní praxe. *Cílem bakalářské práce bylo specifikovat rodinu. Popsat její spolupráci s jinými výchovnými institucemi jako je škola, charakterizovat funkce, výchovné styly, ale i negativní jevy podepisující se na rozvoji dítěte. Ústředním záměrem však je potvrdit nezaměnitelnou a kapitální úlohu, kterou rodina pro dítě má a to nejen v období jeho rozvoje, ale i v období jeho dospělosti.*

Díky první kapitole jsem formulovala pojem rodina, zaměřila jsem se na její charakteristiku, vývoj a strukturu. V druhé kapitole se zabývám vlivem rodiny a jejím podílem na výchově dítěte, na vztazích a funkcích, které by rodina měla plnit. V třetí kapitole jsou definováni ostatní činitelé, kteří mají podíl na výchově a nakonec ve čtvrté kapitole jsem vymezila potíže a negativní jevy, které se v současné rodině vyskytují a ovlivňují tak výchovu dětí.

Praktickou část této práce tvoří rozhovory s odborníky v oboru pedagogiky a psychologie, díky kterým jsem chtěla potvrdit informace získané obsahovou analýzou literatury a jiných odborných zdrojů.

Lev Nikolajevič Tolstoj:

Rodina je jednou z nevyhnutelných podmínek štěstí.

Teoretická část

1 Pojem rodina

Pojem „rodina“ zná každý, avšak vztah k ní se liší. Někteří ji považují za něco samozřejmého, někteří by si ji moc přáli a někteří si uvědomují nezbytnost její existence. A právě tito se o rodinu zajímají, zkoumají ji a snaží se pochopit její strukturu, minulost a budoucnost. Právě v první kapitole se budu snažit vymezit tento pojem, vyjádřit charakteristické rysy, skladbu a vývoj ovlivněný historií.

1.1 Charakteristika rodiny

Rodina je institucí, která je součástí života nás všech, proto se jí zabývají různorodé příručky, učebnice i knihy. Její definice jsou tedy mnohotvárné. Záleží na tom, jaká věda se tímto tématem zabývá. Avšak v širším slova smyslu je význam stejný.

Sociologický slovník definuje rodinu jako:

„Obecně původní a nejdůležitější společenskou skupinu a instituci, která je základním článkem sociální struktury i základní ekonomickou jednotkou a jejímiž hlavními funkcemi je reprodukce trvání lidského biologického druhu a výchova, respektive socializace potomstva, ale i přenos kulturních vzorců chování a zachování kontinuity kulturního vývoje.“¹

Právní definice zní:

---

¹ PETRUSEK, M. Velký sociologický slovník. Sv. 2, P – Ž. Praha: Karolinum, 1996. s. 940

„Rodina je příbuzenský svazek vzniklý založením manželství, který zásadně zahrnuje rodiče a děti, jakož i vztahy mezi nimi“.²

Psychologický slovník zase uvádí, že rodina je typickým příkladem primární skupiny, kterou tvoří *„dvě či více osob, které jsou v přímém, intimním, osobním vztahu charakteristickém intimitou, závislostí, uspokojováním potřeb a emocí. Dochází v ní k prvnímu sociálnímu učení.“³*

Jak je patrné, na otázku co je rodina lze odpovědět mnoha způsoby. Sociologové se na rodinu dívají jako na společenskou instituci, která v životě člověka plní různé funkce. Mohli bychom za ni považovat manželé marně toužící po dětech, či homosexuální pár žijící spolu v registrovaném partnerství. *„Rodina se ovšem z lidského páru zakládá až narozením prvního dítěte. Na rozdíl od domácnosti, kterou mohou tvořit a často také tvoří lidé žijící v páru opačného i stejného pohlaví a jež se zakládá také soužitím jiné, větší skupiny osob, ať už pokrevně spjatých, anebo nikoli, pro rodinu je svazek krve definující vlastností. Rodičovství ustavuje rodinu...“⁴*

Rodina tudíž není každá skupina, která má k sobě silné citové vazby. Jednou ze základních funkcí rodiny, je totiž funkce reprodukční, tudíž mít a vychovávat děti. Velmi užívaným citátem Jana Pohrobka *„Rodina, základ státu“*, se díky minulému režimu mnoha lidem vryla do paměti. Je to však opravdu základ nás všech k získání prvních citových vztahů, socializace a předpokladu bytí v určité společnosti. Člověk je druh společenský a rodina v něm uspokojuje touhu někam patřit, být druhému nablízku, cítit náklonnost, oporu a uznání, radost ze vzájemného porozumění. Pro dítě je navíc rodina něco nenahraditelného, co lze jen stěží zaměnit jinou institucí. Problémem však je, že se mezi námi vyskytují děti, které toto zázemí a pocit jistoty dostatečně nepocítily, nebo nepoznaly vůbec. To způsobuje patologické jevy, kriminalitu mladistvých a problémy s navázáním citových vztahů s jinými lidmi.

Vliv na dítě ze strany rodiny je nepochybný. *„U nás MUDr. M. Damborská primářka kojeneckého ústavu v Luhačovicích, prováděla neméně zajímavé pokusy s jednoletými dětmi z normálních rodin a s dětmi vychovávanými jen v ústavu. Před dítě byla také*

---

² Man, V., Žák, P. Stručný slovník právních pojmů. Brno: IMS, s. 115

³ Hartl, P., Hartlová H. Psychologický slovník. Praha: Portál, 2000. s. 542

⁴ Možný, I. Sociologie rodiny. Praha: SLON, 1999. s. 17

postavena děsivá hračka. Dítě z rodiny na klíně své matky, přestože bylo v neznámém prostředí vyšetřovny, tváří v tvář neznámému předmětu ztratilo svou jistotu nejvýš na chvíli, ale pak začalo hračku zkoumat a hrát si s ní. Stejně staré dítě z ústavu na klíně známé sestry, přestože bylo ve známém prostředí vyšetřovny, propadlo panice a zpravidla se nedokázalo s touto mimořádnou situací vyrovnat. Tato základní nejistota jedněch a jistota druhých se samozřejmě bude promítat do všech jejich dalších vztahů k lidem, k věcem, k myšlenkám, ideálům atd.“⁵

K tomu, aby se z dítěte stala vyzrálá a emočně stabilní osobnost, která je schopna kladného citu, potřebuje v nejtělejší dětství minimálně jednu osobu, která je zdrojem pozitivních emocí, jistoty a pocitu bezpečí.

Rodina je institut, který má největší procentuální návratnost investic, co se týče vložených citů a lásky, navíc když mluvíme o lásce k dětem. Rodinu zakládají partneři k tomu, aby jim naplnila život. Bylo a je nám posláním přivést na svět děti a starat se o ně. I přesto dnes vzrůstá počet partnerství i manželství, které nepovažují děti za důvod své existence. Jejich individualita a životní styl jim neumožňují, aby dokázali dítěti poskytnout čas a citové zázemí, jaké by potřebovalo.

1.2 Historie a vývoj rodiny

Rodina je známá jako lidstvo samo. První, i když skromné zmínky o ní, bychom mohli zaznamenat již 10 tisíc let př. n. l, kdy lidé žili v pokrevně spřízněných skupinách tzv. klanech, což je „*exogamní příbuzenská skupina, jež odvozuje svůj původ od společného předka*“⁶ a vytvořili si v nich určité hierarchické uspořádání vztahů a povinností. Láska a ochrana potomka ze strany matky je člověku dána už z biologického hlediska, kvůli zachování pokolení.

Rodina byla vždy odrazem společnosti, jejich požadavků a kulturní úrovně a proto se utvářela spolu s ní. Její základní funkce se však nikdy nezměnily. „*Tak jako byla rodina*

---

⁵ Matějček, Z. Rodiče a děti. Praha: Avicenum, 1989. s. 37-38

⁶ <http://cs.wikipedia.org/wiki/Klan>

kovou jistoty pro obyčejného člověka, byla i pro badatele při zkoumání společenského vývoje stálým prvkem. O rodině si mohl být sociální teoretik dlouho jist, že se ve svých funkcích i základní struktuře ve svém dnešním stavu neliší významně od toho, jak vypadala na počátku naší civilizace. A že může s rozumnou mírou jistoty předpokládat principiálně stejné fungování a strukturu rodiny třeba i po dalším století dynamického vývoje moderních společností.“⁷

Ovšem aspekty, jako právní uspořádání, postavení ženy ve společnosti, způsob obživy, či vzestup církve, která ve společnosti například zakázala uzavírání manželství mezi blízkými příbuznými (kterou lidé preferovali kvůli zachování majetku), ovlivňovaly a přetvářely rodinný život.

Tabulka č. 1 : Základní etapy ve vývoji lidské rodiny⁸

Počátky lidské párové rodiny	Milion let před našim letopočtem?	Silná sexuální vazba heterosexuálních párů doprovázená spoluprací na výchově dětí. Je nutná zejména pro dlouhé období nedospělosti a závislosti u člověka ve srovnání s ostatními živočišnými druhy.
Složitě příbuzenské systémy v kmenových společnostech; vznik tabu incestu?	8000 let před našim letopočtem?	Rozšířené příbuzenské sítě se složitými pravidly ekonomických a sňubních výměn uvnitř i mezi příbuzenskými velkorodinami. Některé příbuzenské systémy jsou matrimoniální a/anebo matrilokální, ale většina je zřejmě patrimonální a patrilokální, vyskytují se ovšem i jiné formy. Rodové struktury jsou totožné s celou nadindividuální sociální organizací.
Vynořují se nepříbuzenské systémy sociální organizace. Úpadek složitých systémů výměn a pořádek vzestupu patrimonální domácnosti	Asi 3000 let před našim letopočtem v Mezopotámii Egyptě; asi 600 let před n. l v Řecku a Číně	Vznik prvních států jako sociálních organizací nad rodinnými sítěmi. Upadají kmenové rodové systémy a jsou nahrazovány patrimonálními domácnostmi, jimž vládou muži, kteří drží ve svých rukou vlastnictví domácností, do které patří i služebnictvo a všichni v době, často i čeledě ozbrojená k ochraně domácnosti.
Vzestup byrokratického státu a kapitalistické ekonomiky. Vynořuje se domácí soukromí	Sedmnácté a osmnácté století n. l. v západní Evropě a severní Americe	Domácnost přestává být zároveň místem zaměstnání a její obranu přejímá obec a stát. Moc patriarchální hlavy domácnosti upadá. Vynořuje se nukleární rodina jako ideální typ – s mužem, který rodinu ekonomicky a sociálně zajišťuje, a ženou, která se stará o domácnost. Na místo rodičů sjednáváných manželství nastupuje individualizovaný sňatkový trh.
Diverzifikace způsobů párování a domácností. Tendence k rovnoprávné pozici ženy a muže při vyjednávání o vztahu a rodině.	Druhá polovina 20. století v bohatých průmyslových společnostech	Různorodost rodinných forem. Vzestup rozvodovosti a opakovaných manželství, všeobecná zaměstnanost žen a hluboké změny v mužské a ženské sociální roli. Vzestup nesezdaných soužití před, po i místo manželství. Vynořují se singles jako významná sociální skupina a stav.

Pramen: Collins, 1985

⁷ Možný, I. Rodina a společnost. Praha: SLON, 2006. s. 14

⁸ Možný, I. Rodina a společnost. Praha: SLON, 2006. s. 17

Párovou monogamickou rodinu si naše civilizace vytvořila k obraně reprodukčního procesu, ale i k ochraně statků. Zatímco v minulosti uzavírali manželství partneři, kteří mezi sebou neměli žádné citové vazby, ale výběr byl spíše rázu majetkové politiky, dnes je láska jediný, společensky a právem uznávaný důvod k založení rodiny. A přitom paradoxně možnost svobodného výběru partnera znamenal konec patriarchální rodiny, následně častější rozvody uzavřených svazků a dokonce i počátky nesezdaných soužití partnerů.

Vývoj rodiny zaznamenal i změnu v přístupu k dětem. *„Středověké dětství trvalo přibližně do osmi let. Poté se dítě z ničeho nic stalo dospělým člověkem, pracujícím v zemědělství nebo chodícím do školy, často mimo domov“*.⁹ Dříve byly děti plozeny prioritně kvůli pracovní síle a užití rodiny. Byly z důvodu vyučení se určitému řemeslu posílány do jiných domovů a to v dosti útlém věku.

*„Pro historiky rodiny, kteří uznávají pojem „mentalité“, představuje období středověku dramatické pozadí, ostrý kontrast k moderní rodině. Ariés například soudí, že pojem dětství se začal objevovat v Evropě v 16. století v době, kdy údajně začal být život dítěte více ceněn“*¹⁰. V tomtéž století byly ustanoveny i zákony proti infanticidě (což je zabíjení dětí ze strany rodičů kvůli obavám, že potomka nebudou moci uživit) a byly zakládány různá špitální zařízení či útulky a sirotčince, které byly prvotně provozovány církví.

Na přelomu 17. století byla tradiční rodina nahrazena rodinou moderní. Tuto přeměnu způsobila hlavně průmyslová revoluce. Měla vliv na ekonomiku, politiku, ale hlavně i na stabilitu rodiny samotné. Rodina se najednou vyznačuje matkou v zaměstnání, jejíž mateřství je stále důležitou, avšak velmi krátkou epizodou života. Stejně jako svobodná volba partnera přinesla častější rozpad rodin, tak i plánované rodičovství, díky možnému užívání antikoncepce, znamenalo změnu k horšímu, v podobě snížení populace.

Změnou zvyklostí dochází ke stavům odlišným od rodiny klasické. Stále více se rodí děti do nesezdaného partnerství, nebo dokonce do tzv. singles – jen jeden rodič. Děti

---

⁹ MATOUŠEK, O. Rodina jako instituce a vztahová síť. 1. vyd. Praha: SLON, 1993. s. 29 - 32

¹⁰ Goody, J. Proměny rodiny v evropské historii: historicko-antropologická eseje. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2006. s. 76

žijících v neúplných rodinách bylo v roce 2001 celá čtvrtina ze všech. A protože počet neúplných rodin stále stoupá, můžeme v dnešních letech očekávat, že četnost tohoto stylu domácností je ještě rozsáhlejší. Počet jednočlenných domácností, nesezdaných soužití se dává za vinu rozvoji individuality, která se dnes nadřazuje nad ostatním.

„Prohlubující se dělba práce a rozvoj speciálních institucí vyvlastnily rodině řadu jejich tradičních funkcí.“¹¹ Rodina už není v některých záležitostech tak nezastupitelná. Škola částečně převzala proces vzdělávání, média zase předávání hodnot a lékařství převzalo péči o staré a nemocné členy rodiny. Je bezpochyby pravda, že mezigenerační vztahy se tímto změnily a starší generace najednou nebyly a nejsou takovým vzorem a autoritou, jak bylo zvykem. Jediné, co se ale rodině nemůže odepřít a zůstává jí navždy, je citové zázemí.

I když se najde mnoho negativ na odlišnostech mezi moderní rodinou a rodinou tradiční, co se týče dětí, můžeme tuto změnu považovat za velmi pozitivní. Děti si více vážíme a společnost jako taková se snaží zajistit jim co nejhezčí dětství. Zatímco dříve znamenaly děti finanční přínos do domácnosti, dnes je to naopak ekonomická zátěž, která v případě většího počtu dětí v domácnosti znamená jisté omezení.

Tabulka č. 2: Základní charakteristiky tradiční, moderní a postmoderní rodiny¹²

	Tradiční	Moderní	Postmoderní
Struktura	široká, více-generační	nukleární, manželská	variabilní, individualizovaná
Základní kapitál	ekonomický	ekonomický, sociální, kulturní	Sociální, KULTURNÍ
Legitimizace	sex, děti	děti	NELEGITIMIZUJE
Role	komplementární, hierarchizované	segregované, komplementární	individualizované
Funkce	univerzální	pečovatelské, statusotvorné, citové	CITOVÉ
Autorita	otec	otec-matka, funkčně segregované	individualizovaná, slabá
Reprezentace diskursu	náboženský, církevní	Občanský	masmédiální
Mezigenerační přenos	patrilinéární, autoritativní	demokratický, smíšený	slabý

¹¹ Možný, I. Rodina a společnost. Praha: SLON, 2006. s. 22

¹² Možný, I. Rodina a společnost. Praha: SLON, 2006. s. 23

1.3 Typy (struktura) rodin

Existuje nespočet přídavných označení, která rodinu popisují a nespočet vědců, kteří se pojmem rodina zabývali a zabývají. Pro příklad je možné uvést následující rozdělení typů rodiny:

- Podle velikosti lze rozdělit rodinu na:

- **Nukleární**, nebo také **základní**, či **elementární**, kterou tvoří otec, matka a děti, žijící ve stejné domácnosti. Pojem nukleární rodina jako první použil a zavedl Talcott Parsons. Tato rodina utváří uzavřené soukromé společenství, v kterém jsou privátní vztahy založené na důvěře, dělbě práce, často se společnými zálibami.

- Za **rozšířenou** rodinu můžeme považovat takovou, kterou kromě rodiny základní tvoří například prarodiče, sourozenci rodičů, či jiní příbuzní. Můžeme tak pojmenovat i rodinu **vícegenerační**, která se vyznačuje tím, že společně pod jednou střechou žije více generací, tj. rodiče s dětmi a prarodiči. I když je toto soužití ekonomicky únosnější z důvodu toho, že potomci nemusí mít počáteční kapitál k získání vlastního bydlení, je dnes společensky žádoucí, aby mladší generace budovala domov mimo obě orientační rodiny.

- Podle postavení rolí v rodině, můžeme rodinu rozdělit na:

Patriarchální, která byla u nás tradiční. Rozhodující roli zde měl otec a pro ostatní členy rodiny, včetně ženy, to znamenalo nerovné postavení. To však v návaznosti na vývoj přešlo na uspořádání rodiny **Egalitární**.

Tou je „rodina, v níž muž i žena rovnoprávně vykonávají rodičovskou moc, též emancipovaná rodina“¹³. **Matriarchální** – je opakem patriarchální. V této rodině vládne žena.

- Podle původu je možné uvést rozdělení z knihy Rodina jako instituce a vztahová síť:

Orientační, se nazývá rodina, do níž se člověk narodil. Postavení mezi sourozenci a postavení rodičů v této rodině ovlivňuje jeho budoucí život i rodinu, kterou si člověk později zakládá sám, tzv. **prokreační**.¹⁴

- Podle podílu rodičů na výchově dítěte, je možné rozdělení na rodinu

¹³ http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/hledat?typ_hledani=prefix&typ_hledani=prefix&cizi_slovo=egalit%E1r%ED

¹⁴ MATOUŠEK, O. Rodina jako instituce a vztahová síť. 1. vyd. Praha: SLON, 1993. s. 63

úplnou, tedy takovou, která se skládá z obou rodičů a dětí žijících v jedné domácnosti a **neúplnou**, ve které naopak chybí buď otec, nebo matka. Může se tak stát například z důvodu úmrtí, ale v poslední době hlavně z důvodu rozvodu, nebo zplazení do singles domácnosti, bez jakéhokoliv zásahu otce.

- Podle společensky přijatelného plnění základních funkcí.

Nejen pro pediatry, psychology a profesionály pracující s dětmi jsou informace o funkčnosti rodiny velmi důležité. Proto J. Dunovský vypracoval tzv. Dotazník funkčnosti rodiny (DFR), který je založen na kritériích, mezi které patří např. stabilita rodiny, jejich ekonomická situace, osobnosti členů rodiny a jejich zájem o dítě. *Podle výsledků byly rodiny rozděleny do čtyř typů:*¹⁵

Funkční rodina – „*pečuje o své děti kladně z hlediska všech základních funkcí na rodinu kladených, např. z hlediska biologicko- reprodukčního, výchovně-socializačního a ekonomicko-kulturního*“¹⁶. Spadá do ní většina populace, tj. 85%.

Problémová – je rodina, v níž se vyskytují vážné problémy, které však nemají vliv na vývoj dítěte, nebo systém rodiny. Tyto problémy je schopna rodina řešit vlastními silami, nebo za krátkodobé pomoci zvenčí. Těchto rodin je cca 12-13%.

Dysfunkční rodina – má vážné problémy svých funkcí, které ohrožují celý její celek, ale zvláště vývoj a prospěch dítěte. Pro nápravu je nutná pomoc externí, která je známá jako sanace rodiny. V tomto případě může dojít až ke zbavení rodičovských práv. V populaci takové rodiny tvoří 2%.

Asfunkční – je rodina s tak velkými poruchami, že naprosto přestává plnit své funkce a dítě v ní je až v ohrožení své existence. Řešení v tomto případě, je odebrání dítěte a následně jeho přesunutí např. do náhradní péče. V populaci se bohužel vyskytuje až 0,5%.

- Podle znaků stálosti a neměnnosti funkcí v rodině.

Stabilní – za stabilní můžeme považovat rodinu spokojenou, která je snem každého, kdo rodinu zakládá. Plní všechny své funkce a překonává překážky a krize, kterými může být například nestabilní ekonomická situace, starosti s dětmi, či nevěra partnera.

Nestabilní rodinu pak naopak jakýkoliv problém či potíže může narušit a vést k rozpadu.

- Podle původu členů rodiny.

Původní je rodina, kterou spojují pokrevní svazky, kde dítě žije s rodiči, kteří jej zplodili.

¹⁵ <http://www.viod.cz/editor/assets/download/publikace/rodinne%20vztahy.pdf>

¹⁶ <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/funkcni-rodina>

Náhradní rodina je taková, kdy se rodiče starají o dítě, které s nimi není pokrevně spjato, jedná se třeba o svěřením do péče, adoptivní péči, pěstounskou péči, kdy je dítě odebráno vlastní rodině například buď z důvodu úmrtí, nebo neplnění jejich základních funkcí (viz. výše). V případě, kdy jeden z rodičů dítěte je rodičem biologickým a druhý je tzv. nevlastním, se dá mluvit o rodině **doplněné**.

Jak již bylo uvedeno, rodina je odrazem společnosti a tak i podle kultury je rozličné uspořádání rodinné struktury. Nejrozšířenějším a v mnoha zemích jediným typem rodiny je **monogamní**, jejímž základem je jeden muž a jedna žena. Existují však i asymetrická uspořádání, která povolují **polygamní** rodiny, které se skládají z jednoho muže a více žen.

Na základě své rozsáhlé vědecké publikace z roku 1855 Francouz Frédéric Le Play, kterému by mohly být přičteny zásluhy za vznik sociologie rodiny, rozlišil tři typy rodin:

Patriarchální velkorodinu, nestabilní rodinu a kmenovou rodinu.

Patriarchální velká rodina – je rodinné společenství, kde každý člen pracuje ve prospěch rodiny, vše pod hlavou patriarchy. Tato rodina je velmi stálá a poskytuje svým členům podporu jak materiální tak i morální.

Nestabilní rodina – je naprostý opak. Jedná se o rodiče s neprovdaným potomkem, který ihned po sňatku tuto rodinu opouští a zakládá si svoji vlastní domácnost. Necítí již závazky a povinnosti vůči své rodině, kde se narodil.

Kmenová rodina – základem je nejstarší syn se svoji manželkou, dětmi, rodiči, a dalšími členy rodiny, který se stará o chod celé této rodiny a domácnosti.¹⁷

Dílčí závěr

Rodina a její nepostradatelný význam ve fungování jedince a potažmo celé společnosti, je jedno velké nekonečné téma, na které by se dalo diskutovat z mnoha hledisek. Rodina za dobu své existence prošla mnoha změnami a ve vztahu k dětem udělala velký krok

---

¹⁷ Možný, I. Sociologie rodiny. Praha: SLON, 1999. s. 32

vpřed. City, láska, kladné emoce jsou v současnosti ceněnými atributy rodinného soužití. Společnost sama vyžaduje větší ohled na děti a zabývá se tím, aby měly krásné a spokojené dětství. Jak se obecně říká „rodinu si člověk nevybírá“, avšak to nic nemění na faktu, že ať už je jakákoliv, vždy nás do určité míry ovlivní a poznamená. Již v raném věku začíná proces socializace a rodina tvoří prvotní sociální kontakt v životě dítěte. Z čehož tedy vyplývá, že má na jedince zásadní vliv. Být rodičem je tedy velká zodpovědnost. V podstatě by se dalo říct, že to jaké je dítě, jeho chování, jednání, způsoby a návyky, je do určité míry jakousi vizitkou rodičů. Samozřejmě, že nemůžeme opomenout spoustu faktorů, které v průběhu života na jedince působí a ovlivňují tak jeho vývoj. Když se nad tím zamyslíme, existuje nepřeberné množství nejrůznějších aspektů, které nás ovlivňují ať už v pozitivním, či negativním smyslu. Ale když se vše hroutí, měla by nastoupit funkce rodiny, ve smyslu poskytnutí opory a zázemí. Není však pravidlem, že rodina musí být vždy plně funkční. S tím se pak pojí určité poruchy, jež budou zmíněny později. Jistě se však nebudu mýlit, když si dovolím tvrdit, že význam rodiny je jedinečný a nenahraditelný.

2 Podíl rodiny na výchově a socializaci dítěte

Jak jsem se již zmínila, podíl rodiny na výchově dítěte, z kterého by měl vzejít dobrý a vzdělaný člověk, je kapitální. Rodina tvoří ten základ, z kterého se dítě může rozvíjet pomocí dalších výchovných organizací. Na to jaký má rodina vliv na dítě, má však význam spousta aspektů, mezi které patří dědičnost, vzdělanost rodičů, způsob jakým rodina zvládá své základní funkce, výchovné styly, jaké se při výchově dítěte užívají, vztahy uvnitř rodiny a to nejen mezi rodiči, ale i mezi rozšířenou rodinou.

2.1 Funkce rodiny

Rodina není důležitá jen pro její členy, ale pro celou společnost. Ta rodinu podporuje a za to od ní očekává spolupráci a harmonické uskutečňování potřebných funkcí. Většina lidí považuje rodinu za něco samozřejmého ve svém životě, pokud však plní všechny své poslání a svého člena naplňuje pocitem ochrany, zázemí a lásky.

Jak již bylo řečeno, rodina je součástí společnosti a tak se spolu se společností mění. Však mezi základní a přes všechny změny stále přetrvávající funkcí rodiny, je zabezpečení a ochrana před okolním světem. Rodina by měla být útočištěm pro každého z jejích členů, kde najde vzájemnou podporu a pomoc v krizových situacích. Měla by vzbuzovat pocit jistoty v tom, že společnou silou je možné zvládnout potíže, které život přináší. A to počíná již v dětství, kdy je na rodině, zajišťovat všechny potřeby dítěte a to jak biologické, tak psychické a sociální. Sem patří například příjem potravy, dostatek podnětů potřebných k vývoji, jistota, či kladné emoce. Rodina je pro dítě první zkušeností, je důležitá pro jeho budoucí život a pro jeho vstup do společnosti. Pokud se stane, že je toto důležité poslání ze strany rodičů zanedbáno, můžou být následky, hlavně co se týká socializace, vážné. Proto jsou tyto povinnosti uvedeny i v zákoně o rodině, kde je v §31 přímo uvedeno „*Rodičovská zodpovědnost je souhrn práv a povinnost, při péči o nezletilé dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj.*“¹⁸

---

¹⁸ Zákon o rodině č. 94/1963 Sb.

Rozdíly v odborných výkladech týkajících se základních funkcí rodiny, jsou minimální. Jsou jimi funkce **reprodukční, sociálně ekonomické či materiální, kulturně-výchovné, sociálně emocionální či psychologické.**¹⁹

Všechny tyto úkony jsou mezi sebou propleteny a jsou stejně důležité.

1. **Reprodukční** - tato funkce je velmi důležitá pro celou společnost a z důvodu zachování populace. V rodině se rodí děti, za tyto děti rodina zodpovídá, vychovává je a stará se o ně. Faktem dnešní doby však je, že manželství není jedinou institucí a možností jak uspokojit své biologické a sexuální potřeby a zplodit potomka. Dle výsledků Českého statistického úřadu, vydaném v polovině října letošního roku, „*pokračoval růst podílu dětí narozených mimo manželství, který se zvýšil ze 40,0 % v 1. pololetí loňského roku na 41,3 %. Polovina prvorozených dětí se narodila svobodným matkám.*“²⁰

Ale i přes uvedená data, můžeme být klidni v tom, že rodina je stále největším útvarem v plození dětí a zajištění nové generace, protože takový stav je společností schvalován a vyžadován.²¹

2. **Ekonomická, materiální** – zde se jedná o zajištění všech členů rodiny. Dříve byla rodina samostatnou hospodářskou jednotkou, která byla závislá spíše na svých schopnostech. Dnes je ze strany společnosti možná jistá sociální podpora v případě, že rodina není z nějakého důvodu schopna žít v nějakém standardu. Rodina má dítě vychovat v sociálně schopného a pracovitého člověka. Do jeho vývoje společnost vkládá nějaké prostředky a to i kvůli tomu, že se jí v budoucnu vrátí, protože z dítěte vyroste ekonomicky produktivní jedinec. „*Výrazné projevy materiální funkce rodiny lze sledovat v tzv. chudých částech světa, kde rodina upřednostňuje zájmy mladých a je schopna se např. sjednotit a poslat své nejmladší do oblasti ekonomického dostatku či jim zajistit lepší podmínky uhrazením studijních nákladů.*“²² Rodina je pro ekonomiku důležitá. Důkazem je, že je pro ni měrnou jednotkou, při vytváření statistických propočtů například spotřeby energií a potravin.
3. **Výchovná** – nebudeme-li dávat důraz na to, že tato funkce má vliv na vzájemnou výchovu všech členů rodiny, je především důležitá pro děti, protože

---

¹⁹ <http://cs.wikipedia.org/wiki/Rodina>

²⁰ <http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/coby091211.doc>

²¹ Krejčířová, D., Langmeier, J. Vývojová psychologie. Praha: Grada, 2006, s. 183

²² Gillernova, I., et al. Psychologické Aspekty Změn v České Společnosti: Člověk na přelomu tisíciletí. Praha: GRADA, 2011. s. 110

jsou jim tak ze strany rodičů předávány základní vzory chování a orientace v tom, co je dobré a co je špatné. V zákoně o rodině §32 je přímo uvedeno, že „rozhodující úlohu ve výchově dětí mají rodiče. Rodiče mají být osobním životem a chováním příkladem svým dětem.“ Rodiče jsou totiž tím základem prvotní socializace, která umožní dítěti pozdější vstup do společnosti. Pomáhají k rozvoji schopností svého potomka, poznávání, seberealizaci a vzdělání. O výchovu dětí se dnes však rodina dělí se školou, nebo s médii.

4. **Emocionální**- poslední funkcí rodiny je zabezpečení citového zázemí pro všechny její členy. Dá se říct, že pokud je v téhle oblasti rodina funkční, je nenahraditelná, protože zajišťuje bezpečí před okolním světem, realizuje společné plány, pomoc, pocit jedinečnosti, podporu aj. Dříve na tuto stránku nebylo příliš přihlíženo. Uzavírali se sňatky, aniž by se lidé znali, na děti se pohlíželo jako na finanční přírůstek do hospodářství. Dnes je však soužití lidí z pohledu citů velmi chráněné útočiště, které je jakousi kompenzací dnešního uspěchaného a chaotického života.

2.2 Výchovné styly v rodině

Výchovou se zabývalo a zabývat bude mnoho odborníků, ale i obyčejných lidí, kteří by rádi vychovali ze svého dítěte hodnotného člověka. Velký sociologický slovník definuje výchovu jako „proces, v němž společnost (jednotlivci, skupiny a instituce) v souladu se svými reprodukčními potřebami, zájmy a cíly působí na jednotlivce a utváří tak individuální předpoklady k zastávání společenských pozic a rolí u další generace a její předpoklady k využití a rozvinutí hodnot dané kultury.“²³

Výchova je důležitá. Uvažovat o ní, znamená uvažovat o budoucnosti, protože naše děti budou jednou těmi, kteří budou přetvářet společnost. Výchovou se předávají informace z generace na generaci. Jedinečnou společenskou bytostí se postupně stáváme již od raného dětství a to primární socializací, kdy nás rodiče učí kulturním návykům, řeči a učí nás orientovat se v hodnotách života.

Již před třemi sty lety v díle „Informatorium školy mateřské“ poukazuje

---

²³ Petrušek, M., Maříková, H., et al. Velký sociologický slovník I, II. Praha: Karolinum, 1996. s. 1402

J. A. Komenský na to, že předškolní výchova v rodině, je velmi důležitá pro vývoj dítěte jak duševní, tak tělesný. Rodiče by neměli zanedbávat žádnou vývojovou dobu v životě dítěte, protože se odrazí v jeho životě budoucím. Co se zanedbá v době do jednoho roku života, bude se rozvíjet až do dospělosti.

*„Mějme na paměti, že v časném vývoji se kladou základy pro celý další vývoj. Z mnoha výzkumů vyplývá, že zdárná výchova v prvních fázích života vytváří velkou šanci (i když nikoliv jistotu), že i v budoucnosti bude vývoj jedince a jeho sociálních vztahů přiměřený. Úspěšná dospělost i produktivní stárnutí jsou do velké míry ovlivněny dobrým startem do života a vklad, který vložíme do kolébky, se úročí po mnohá desetiletí.“*²⁴

Postoj rodičů má přímý vliv na chování k dítěti, v zacházení s ním či ve výchovných praktikách. Nejvíce je dítě rodiči ovlivňováno a utvářeno ve věku od dvou do čtyř let. Rodičovské názory jsou utvářeny společností, dále jejich zkušenostmi i jejich minulými vztahy. Do rodičovského vlivu na dítě, patří nejen vztah k dětem a zvolený výchovný styl, ale i vztah ke společnosti a k ostatním lidem. Dítě od raného dětství přijímá informace o tom jak se chovat, o vztahu k sobě samém, k jiným lidem a o hodnotách, které rodiče předávají svým chováním a postoji.²⁵

V době předškolního věku si dítě díky svým rodičům získá základní znalosti, které v budoucnu nelze nahradit. I z toho důvodu mají matky díky společnosti možnost věnovat se svému dítěti na tzv. mateřské a rodičovské dovolené a starat se tak o jeho správný vývoj a výchovu. A logicky se toto uvolnění matky z běžného pracovního procesu vrátí tím, že do společnosti vejde společenský a produktivní člověk schopný mezilidských vztahů a tvorby hodnot pro společnost.

Dítě si osvojuje emoce, mění své postoje, používá různé způsoby jednání, rozšiřuje si vědomosti o světě, pokud k tomu však má dostatek podnětů. Učíme se celý život, ale rodiče jsou prvním edukačním činitelem napomáhajícím k utvoření člověka jako celku. Poté se na výchově podílejí příbuzní, sourozenci, vrstevníci i škola a činí tak přímou i nepřímou výchovou.

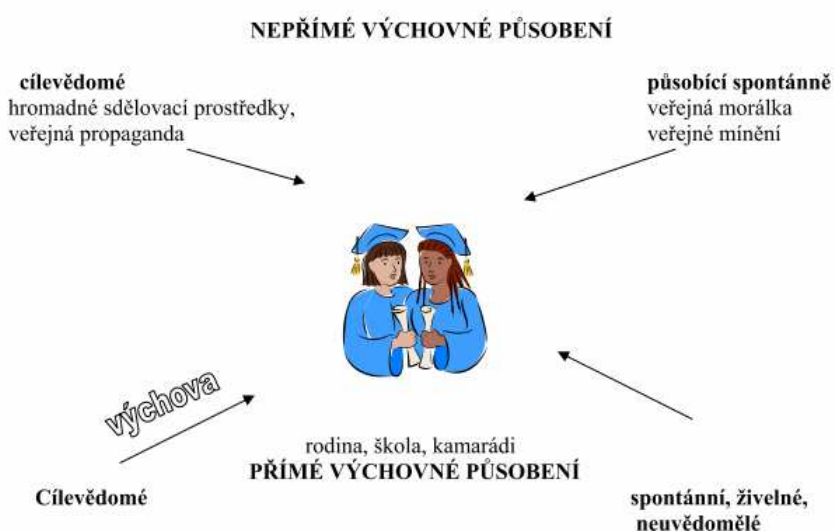
²⁴ Horáková - Hoskovcová, S. Výchova k psychické odolnosti dítěte. Praha: GRADA, 2009. s. 14

²⁵ Kotásková, J. Socializace a morální vývoj dítěte. 1. vyd. Praha: Academia, 1987. s. 26-28

Přímá výchova je cílený přímý vliv vychovatele na vychovávaného, působením a ovlivňováním. Tato činnost je zcela řízená.

Nepřímá výchova má na děti velký vliv, protože nevnímají, že právě touto situací jsou vychovávaní. Je to působení, které není systematické, je to spíše využití vhodného prostředí plného kladných podnětů. Nepřímo například vychovávají hry, či volnočasové aktivity.

Tabulka č. 3: Schéma nepřímé a přímé výchovy²⁶

V pedagogické disciplíně je výchova chápána jako specificky lidská činnost záměrného, cílevědomého a systematického působení, která se projevuje všestranným formováním osobnosti. Každá edukační instituce a převážně rodina si musí vytyčit cíle, kterými chce díky výchově dosáhnout. Dle toho si pak zvolit výchovný styl, který považuje za nejadekvátnější. Úspěšnou výchovou dítěti vštípneme normy chování, hodnotové preference, principy společnosti, ale naučíme je i citu, vážit si sebe sama i druhých. To vše je potřebné k tomu, aby obstál a vytvořil si podmínky pro život v přítomnosti, ale hlavně i v budoucnosti a byl tak přínosem k rozvoji lidské společnosti.

Rodiče by svým vlivem měli v dítěti zakotvit dostatek sebevědomí a ctižádosti a být jim příkladem. Ideální výchova by měla být interakcí mezi vychovatelem a dítětem. Měla

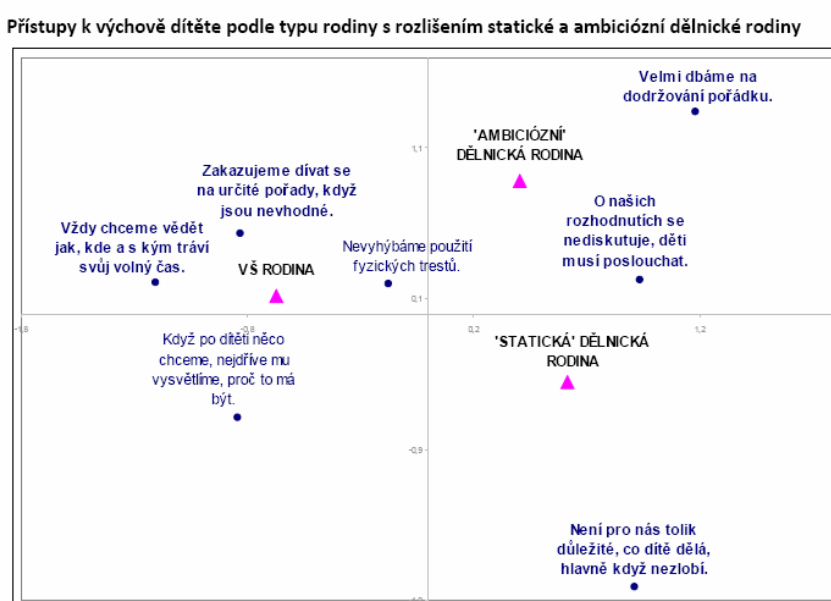
²⁶ <http://bifur.palcat.cz/dps/sem1/pedagogika/pedagogika3.pdf>

by být užita s dostatečnou autoritou, ale zároveň s dostatečným prostorem pro osobnost dítěte. Jako je ve škole užívána klasifikace žáků, i v rodině by měly být užívány pomůcky k stimulaci a podněcování dítěte. Chválit, chválit a chválit. Tímto u dítěte dosáhneme nejen žádoucího výsledku, ale dodá mu to do života velmi důležitou vlastnost, kterou je sebedůvěra.

Velmi důležité je děti motivovat a učit je k vlastní ctižádosti. Výzkumy domácích i zahraničních vědců potvrzují, že dosažené vzdělání je nanejvýš ovlivněno motivací a aspiracemi rodičů.²⁷

Důležité je však také určit hranice, přihlížet na schopnosti a věk dítěte a nedopustit se jedné s výchovných chyb, kterou je přenášení vlastních nesplněných ambicí na dítě. Způsoby výchovy se neliší jen zvoleným výchovným stylem, ale i samotnou vzdělaností rodičů.

Tabulka č. 4: Schéma přístupu k výchově dítěte podle vzdělanostního typu rodiny²⁸

Ač v dobré víře však rodič může svoji výchovou způsobit zřetelné chyby na sociologickém i psychologickém vývoji dítěte. V dnešní době je značně oslaben respekt z rodičů a i přesto se někteří z nich dopouští vzájemného podryvání autority ve sporu

²⁷ www.blisty.cz

²⁸ Výzkum SOCIOLOGICKÝ ÚSTAV AV ČR, V.V.I., <http://sdilenihodnot.soc.cas.cz/index.php?page=22>

o výchovu a přízeň dítěte. Rodiče mají na své děti stále méně času, důsledkem je pak kompenzace v nadbytečné přísnosti, či lhostejnosti, či volným přístupem k tomu jak se dítě projevuje.

Vliv na výchovu dítěte a mladistvých má nejen rodina, ale i prostředí, společnost a média. Takovou výchovu nazýváme funkcionální a je jistě důležitou součástí v celkovém působení na vychovávaného.

Názorně bychom mohli rozdělit rodinnou výchovu do základních typů dle E. S. Schaefera, který tak učinil podle míry projevované lásky a kontroly vůči dítěti.

Tabulka č. 5: Rozdělení výchovných typů²⁹

autonomie (samostatnost dítěte)			
odmítání dítěte (výchova bez lásky)	Zanedbávající výchova ● výchovné postupy - nezúčastněnost, lhostejnost, zanedbávání ● výsledek u dítěte - odmítání sociálních pravidel, vzpurnost, agresivita	Demokratická výchova (ideální) ● výchovné postupy - svoboda, demokratičnost, mírné zdůvodněné tresty, podpora vědomí sounáležitosti s rodinou a podíl na rozhodování ● výsledek u dítěte - aktivita, nezávislost, tvořivost, otevřenost, asertivita, dobré fungování ve společnosti, emoční vyrovnanost, cílevědomost, zdravé sebevědomí	akceptování dítěte (výchova s láskou)
	Autoritářská výchova ● výchovné postupy - vyžadování, autoritářství, diktátorství, tvrdé tresty, přísná disciplína ● výsledek u dítěte - neuroticismus, problémy ve společenském životě, autoagresivita (agresivita namířená proti vlastní osobě), ostýchavost, svárliвість, neschopnost kompromisů, vnitřní netolerance	Ochranářská výchova ● výchovné postupy - dobromyslnost, ochraňování, shovívavost, přivlastňování ● výsledek u dítěte - závislost, poslušnost, podřídivost, malá tvořivost, povolnost, egocentrismus, emoční labilita, nesamostatnost, malá sebejistota, sociální chování typu "kam vítr, tam plášt"	
		kontrola (řízení dítěte)	

²⁹ <http://www.psyx.cz/texty/vychova-ditete-rodina.php>

Totožnou typologii učinil i psycholog Kurt Lewin pozorováním stylu vedení dětských skupin.³⁰

Demokratický styl výchovy

Je považován za nejlepší formu výchovy, která má nejpříznivější vliv. Vztah rodiče s dětmi není založen na strachu, či laxnosti, ale vzájemné důvěře, porozumění a respektu. Víc než tresty jsou zde používány diskuze a dítě je vedeno k zodpovědnosti, samostatnosti a vlastnímu rozhodování a to s ohledem k jeho věku a schopnostem. K tomuto stylu výchovy by se chtěl jistě přiblížit každý dobrý rodič. Dle mého názoru je však velmi těžké udržet si konstantně tento styl výchovy a sama osobně velice obdivuji rodiče, kteří dosáhli toho, aby v některých situacích nespadli do spíše autoritativního, nebo ochranného modulu výchovy.

Autoritativní

Dítě vychováváno tímto stylem výchovy je podřízeno rodičům a jejich rozhodnutím. Dítěti není umožněno odchýlit se od jejich požadavků a musí uposlechnout jejich striktní příkazy. V případě neuposlechnutí, či zklamání je dítě trestáno a není mu možno debatovat s rodiči proč se tak stalo. V dospělosti pak může mít potíže v komunikaci s lidmi a s asertivním chováním, které se bude muset učit.

Liberální (ochranářský)

Rodiče dávají dítěti volnost a neomezují ho. Necháávají na něm rozhodnutí bez určení omezení a bez požadavků. V tomto stylu výchovy chybí autorita a respekt k rodičům. Vyznačuje se shovívavostí a velmi malou kontrolou ze strany rodičů. Po dětech se vyžadují velmi malé nároky a sociální zodpovědnost.³¹

Dalšími výchovnými styly mohou být:

Zanedbávající či zavrhuující – může být na hranici týrání, zneužívání či zanedbání částečné, či celkové. Může se tak stát v případě závislosti rodičů na návykových látkách, když je dítě nechtěné, nebo takové, které ve svých rodičích vzbuzují pocit nezdaru či zklamání.

Perfekcionistická – zde je ze strany rodičů požadována nadměrná tížádost a touha po dokonalém dítěti. To třeba z důvodu, že se snaží splnit si své nesplněné sny přes dítě.

---

³⁰ Krejčířová, D., Langmeier, J. Vývojová psychologie, Praha: Grada, 2006. s. 269

³¹ <http://cs.wikipedia.org/wiki/V%C3%BDchova>

Nadměrná – kdy rodiče mají nadměrný strach o dítě, příliš jej chrání, omezují jej tím a nedovolí mu získat zkušenosti, které by ho v budoucnu mohly před případnou hrozbou ochránit.

Disharmonická výchova- „*vyznačuje se rozporuplností. Případ když rodičovské reakce jsou mařené momentálními popudy a náladami. Neexistují jednotná a jasná výchovná pravidla.*“³²

Nedůsledná – takto se vyznačuje výchova, která je příliš proměnlivá. Buď je příliš autoritativní, nebo příliš liberální. Může se tak stát i v nesouladu výchovných stylů u rodičů.

Mnohdy se rodič může snažit užívat v uzavřeném kruhu rodinném co nejlepších způsobů výchovy, ale vnější vlivy společnosti dítě také přeměňují a mají na něj spolu s jinými edukačními institucemi velký vliv. I když rodina a společnost jsou v interakci, protože tak jak kultura a společnost vyžaduje, snaží se i rodina své dítě vychovávat, je někdy vnější vliv na dítě v rozporu s cílem rodičů.

2.3 Vztahy v rodině

Pro výchovu je velmi důležitá atmosféra uvnitř rodiny, vzájemné chování jejích členů, jejich důvěra vůči sobě a citová vazba. Lidé většinou vnímají rodinu jako něco samozřejmého a pevného jako skála, která je otřelá v setrvávání obtíží a otřesů, v nichž není potřeba dávat si pozor na přizpůsobení svých pocitů a hněvu. Opak je však pravdou. Je to instituce velmi křehká, kterou je potřeba živit vzájemnou láskou, oporou a úctou jeden k druhému. Tam kde společně žijí dva a více lidí, jsou i konflikty a žádná rodina se jim nevyvaruje. Vztahy v rodině ne vždy fungují tak, jak by měly, nebo jak by si lidé přáli, aby fungovaly. Je proto potřeba porozumění a dostatek tolerance, kterou by měli hlavně rodiče předávat svým dětem vzorovým příkladem. Pokud totiž v rodině (a nemusí to být jen mezi rodiči) panují delší dobu neshody, mohou se promítnout do pozdějšího chování dětí a způsobit jim tak problematické navázání vztahů. Chyba ze strany rodičů se může zdát malá, ale její následky mohou být u dítěte velké. Nemusí narušit jen duševní stránku, ale i fyzickou. Následkem vady ve vztazích může mít dítě

---

³² <http://cs.wikipedia.org/wiki/V%C3%BDchova>

problémy se spaním, chováním, vadou řeči a delší psychická zátěž může vést, až k onkologickým onemocněním.

“ Tým z univerzit v Minnesotě a Illinois pozoroval osmdesát lidí od jejich narození až do dospělosti. Ve věku dvou let například děti dostaly obtížný úkol a jejich matky jim u jeho plnění mohly slovně pomáhat. Některé nereagovaly, jiné radily, další povzbuzovaly. Když vědci později zkoumali chování těchto dětí během dospívání i v dospělosti, zjistili, že pokud během prvních let života mezi matkou a dítětem nevznikne přátelský vztah, v němž matka svého potomka podporuje a on se naučí jí důvěřovat, bude mít v budoucnu problém žít se stálým partnerem či partnerkou. “³³

Pokud nebudeme umět svému dítěti projevit lásku, nemůžeme očekávat, že by tohoto projevu bylo samo schopné, ať už k nám, nebo v budoucnu k někomu jinému. Ve svém životě jsme součástí nejméně dvou rodin. Z první rodiny pocházíme, byli jsme jí vychováni k soužití s ostatními lidmi a byly nám v ní vryty základní principy života. Rodinné klima, ve kterém člověk vyrůstal, má vliv pro jeho celý budoucí život i pro jeho prokreační rodinu, kterou sám založí. Zkušenosti předává svým potomkům tak, jak mu byly předány od jeho rodičů. Proto bychom se měli snažit dát svému dítěti možnost poznat co nejkvalitnější a nejpodnětnější rodinné vztahy, či prostředí a být pro něj tím nejlepším modelem.

Pro udržení dobrých vztahů v rodině je zapotřebí snaha všech společně řešit problémy, shodnout se na způsobu jejich řešení, být schopni uznání jeden k druhému, neshody či hádky ukončit vždy smírem a také je důležité rozdělit si povinnosti. To, jaký k nám dítě bude mít vztah, záleží na tom, jak se mu budeme již od počátku věnovat. I z toho důvodu by se dalo říct, že se liší vztah dítěte vůči matce a vůči otci.

---

³³ http://ona.idnes.cz/nechce-vazny-vztah-muze-za-to-jeho-matka-f04-/vztahy-sex.aspx?c=A110815_114440_vztahy-sex_job

Tabulka č. 6: Když bylo vaše dítě malé (do 1 roku), kdo dělal následující činnosti?³⁴

(v %)

Činnost/ Varianta / Pohlaví	Vůbec ne		Příležitostně		Často	
	Muž	Žena	Muž	Žena	Muž	Žena
Koupání dítěte	17,1	0,5	59,8	1,5	22,8	98
Vstávání k dítěti	25	0,6	61,6	2,5	12,7	96,9
Přebalování	23,7	0,7	60,9	0,7	15,1	98,6
Krmení	29,3	0,5	58,5	0,4	12	99,1
Chování	7,2	0,4	61,7	2,5	30,8	97,1
Procházký	13	0,3	55,7	5,4	31	94,2
Chození k lékaři*	58,8	0,9	32,4	1,5	8,1	97,7

Zdroj: Práce a rodina 2005, N – 1989, *1990

Pozn. Dopočet do 100 % zvláště za kategorii mužů a žen v daných řádcích tvoří vždy odpověď „nevim“.

[1] Pozn. Data z reprezentativního výzkumu Práce a rodina podpořeného grantem GA ČR č. 403/05/2474 „Kombinace pra-covního a rodinného života v perspektivě genderových vztahů, sociální a zaměstnavatelské politiky ČR“, N – 1998, rodiče dětí do 18 let.

Otec se v zásadě stará o finanční zajištění rodiny a matka o chod domácnosti a výchovu dětí. Tak tomu bylo nespočet let. A však doba se mění a v současné rodině, (v našem státě, přesněji od roku 2001) se můžeme setkat s mužem na tzv. rodičovské dovolené a ženou, která chodí do zaměstnání. Této možnosti zatím využilo jen 1% procento mužů, ale dá se předpokládat, že procenta se zvýší s ohledem na to, že tato možnost je u nás pouze 10 let na rozdíl od zažitého stereotypu, který tak fungoval staletí.

Problém současné rodiny je v nedostatku času. Začíná to už v partnerském vztahu, kdy díky pracovním povinnostem většinu doby člověk tráví mimo domov a bez partnera se kterým žije. V manželství to pokračuje a kvůli ekonomickému zabezpečení rodiny tímto časovým zanedbáním trpí děti. Není tak dost času pro společné záliby, koníčky, či dostatek komunikace.

S tím souvisí i průzkum agentury J. L. M, který proběhl v nedávné době a výsledek poukázal na to, že dvě pětiny členů rodin ani neví, co jsou to společné večere a jen 37 procent se občas sejde u společné snídaně. Jak sociologové, tak psychologové toto považují za problém ztráty kontaktu a společného života, protože po mnoho let bylo právě jídlo momentem, kdy si lidé sdělovali své zážitky. Stolování, příprava jídla a poté společný úklid po jídle navíc děti učí ke spolupráci a kooperaci.³⁵

³⁴ <http://www.socioweb.cz/index.php?disp=temata&shw=234&lst=118>

³⁵ <http://www.novinky.cz/domaci/249677-dve-petiny-rodin-v-cesku-se-neschazeji-ani-u-spolecne-vecere.html>

2.4 Vliv sourozenců a prarodičů, role v rodině

Zpočátku má nejdůležitější vliv na uspokojování dětských potřeb matka a otec, následně další členové rodiny jako jsou sourozenci, prarodiče a jiní příslušníci širší rodiny. Na formu budoucího života a postoje dítěte tedy nemají vliv jen rodiče, ale i ostatní členové rodiny.

“ Spolu s industrializací a urbanizací došlo k rozpadu tradiční venkovské rodiny, která byla často vícegenerační a vyznačovala se tak širokou sítí sociálních vazeb. Zúžení příbuzenského systému vedlo k omezení míry kontaktů dítěte se vzdálenějším příbuzenstvím a zároveň ke změně charakteru těchto kontaktů, které dnes mají převážně „návštěvní charakter“.³⁶

V minulosti byly zakládány mnohočetné rodiny. Děti měly zastat práci a pomoci svým rodičům s hospodářstvím. Současné rodiny si však pořizují děti z emočních důvodů a z ekonomického hlediska je náročné uspokojit veškeré jejich potřeby. Nastal tudíž pokles počtu dětí v rodině. Důkazem je šetření českého statistického úřadu:

Tabulka č. 7: Děti v rodinách – ze sčítání 1961, 1970, 1980, 1991 a 2001 ČR, (v %)³⁷

	Počet závislých dětí*				Celkem
	1	2	3	4+	
Uplné rodiny					
1961	44,2	37,5	12,5	5,7	100
1970	47,6	39,6	9,9	2,9	100
1980	36,9	49,2	11,7	2,3	100
1991	40,5	48,1	9,8	1,6	100
2001	43,4	47,4	7,7	1,5	100
Neúplné rodiny					
1961	67,8	22,9	6,6	2,7	100
1970	70,9	22,8	4,8	1,5	100
1980	65,5	28,3	5,1	1,1	100
1991	65,3	28,9	4,9	0,9	100
2001	64,6	29,8	4,6	1,0	100

* závislé dítě: sčítání 1961 dítě do 14 let, sčítání 1970 dítě do 15 let, sčítání 1980, 1991 a 2001 dítě ekonomicky neaktivní mladší 26 let (v roce 1980 však některé údaje publikovány za domácnosti s dětmi mladšími 15 let)
Zdroj: ČSÚ

³⁶ http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku&artclID=375

³⁷ http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku&artclID=375

„Zatímco v roce 2010 se snižoval jen počet narozených v prvním pořadí a počet druhých a třetích dětí mírně rostl, v 1. pololetí 2011 ubylo proti stejnému období minulého roku nejen narozených v prvním pořadí (- 1957), ale i dětí narozených jako druhé (- 1692), třetí (-601) a čtvrté (-127). Přitom relativně nejvíce ubylo třetích (-9,6 %) a čtvrtých (-8,4 %) dětí. Počet narozených prvních a druhých dětí byl nižší o 7,2, resp. o 7,3 %.“³⁸

Jak je z průzkumů vidno, počty jedináčků se zvyšují. I když mezi sourozenci může panovat jistá rivalita a soutěžení o pozornost či sociální pozici, není to ke škodě. Jedináček je o toto soupeření ochuzen a chybí mu zkušenost v takové konkurenci v pozdějším životě. Vztah mezi sourozenci je podmíněn prostředím, ve kterém vyrůstají, temperamentem, věkem či pořadím, ve kterém se narodí. Starší sourozenci můžou znamenat pozitivní vzor pro ty mladší. Mohou pozitivně působit třeba dosažením vysokoškolského vzdělání, či dosažením jiných, v rodině a společnosti ceněných cílů. Navíc mezi sourozenci po celý život existuje jisté spojení a jsou si vzájemně blízcí. Mohli bychom je nazvat pokrevními přáteli, kteří v případě, že si vybudují vztah, mohou být sami sobě celoživotní oporou i v případě, když už není možnost požádat o pomoc rodiče.

Tak jak se v soudobé rodině a moderní společnosti snížil počet dětí v rodině, nastal i pokles vícegeneračního soužití. Rodina již není samostatnou hospodářskou jednotkou a je závislá na výdělcích z pracovní činnosti. Přizpůsobením se takovým změnám nastalo omezení a ochuzení vztahů s příbuzenstvem. I když jsou vztahy v rozšířené rodině vřelé a slovo „rodina“ má stále velký význam, jejich poměr se přeměnil spíše na společné oslavy, popřípadě trávení společných dovolených.

Dříve byli prarodiče součástí úzkého rodinného kruhu a byli základem k předávání kultury, zkušeností a vědomostí, které získali za celý svůj život. Babička a dědeček jsou s vnoučaty v interakci. Každý je tomu druhému přínosem. *“Prarodič se dostává znovu do věku, kdy chodí víc na procházky s dětmi, mazlí se s nimi, hraje, předává dítěti své zkušenosti, své moudrosti, dovednosti. Na druhou stranu prarodič je ve výhodě, že spoustu věcí nemusí. Svůj čas strávený s vnoučetem si užívá.“*³⁹

---

³⁸ <http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/kalendar/2011-oby>

³⁹ Špaňhelová, I. Průvodce dětským světem, Praha: Grada, 2008. s. 71

Mezi hlavní výhody pro dítě při styku s prarodiči, je získání úcty ke starším lidem, která dnešní generaci značně schází.

2.5 Vliv z pohledu dědičnosti

Osobnost člověka je výsledkem vzájemného působení genetického, vrozeného a naučeného. Rodiče, kteří nedokáží svým dětem zajistit dostatečné citové zázemí, způsobí dítěti citovou deprivaci i do jeho budoucího života. Takové dítě bude mít problém být někomu citovou oporou a jejich děti tím pádem budou trpět stejným způsobem. Mohlo by se tedy na první pohled zdát, že se jedná o dědičné povahové rysy, ale ve skutečnosti se vlivem rodičů na dítě předává nežádoucí prostředí pro citový vývoj.

Je tedy velice těžké zjistit co nám bylo předáno od našich předků a to i z toho důvodu, že u lidí není takový výzkum jednoduchý. Tímto studiem se zabývá kvantitativní a molekulární genetika, která zkoumá nespočet druhů genů, díky kterým jsou schopni přiblížit vliv dědičnosti na chování. Zkoumat se dají například jednovaječná dvojčata, nebo adoptované děti, které vyrůstají v rodině, která jim tak nemohla geneticky nic předat. U dvojčat, která byla oddělena a vyrůstala v různém výchovném prostředí, je pak zřejmé, co v jejich chování je vrozené a co naučené.

Pro příklad je možné v následující tabulce uvést výsledky jedné ze studií zabývající se genetikou. Minnesota Transracial Adoption Study (MTAS), zkoumala inteligenci černošských a rasově smíšených dětí, které byli adoptováni do bělošských rodin. Vycházela z toho, že v průměru mají černošské děti o 15% menší IQ než děti bělošské.⁴⁰

---

⁴⁰ http://cs.wikipedia.org/wiki/Minnesota_Transracial_Adoption_Study

Tabulka č. 8: Výsledek výzkumu (MTAS), kde odlišnosti ve výši IQ ukázali rozdíl mezi vlivem prostřední a vlivem geneticky předaného.⁴¹

Skupina	IQ ve věku	IQ ve věku
	7 let	17 let
Neadoptované se dvěma bělošskými biologickými rodiči	110.5	105.5
Adoptované se dvěma bělošskými biologickými rodiči	111.5	101.5
Adoptované s jedním bělošským a druhým černošským biologickým rodičem	105.4	93.2
Adoptované se dvěma černošskými biologickými rodiči	91.4	83.7

Všem nám není do vínku dána žádoucí nadanost a nadprůměrná inteligence, ale i průměrné dítě lze správnou výchovou a vedením dotvořit ve velmi šikovného a chytrého člověka. Na druhou stranu se však i nedostatečnou výchovou může mnoho pokazit a u nadaného jedince lze dojít k zakrnění a potlačení jeho vrozené nadměrné, jak už rozumové, tak i motorické schopnosti.

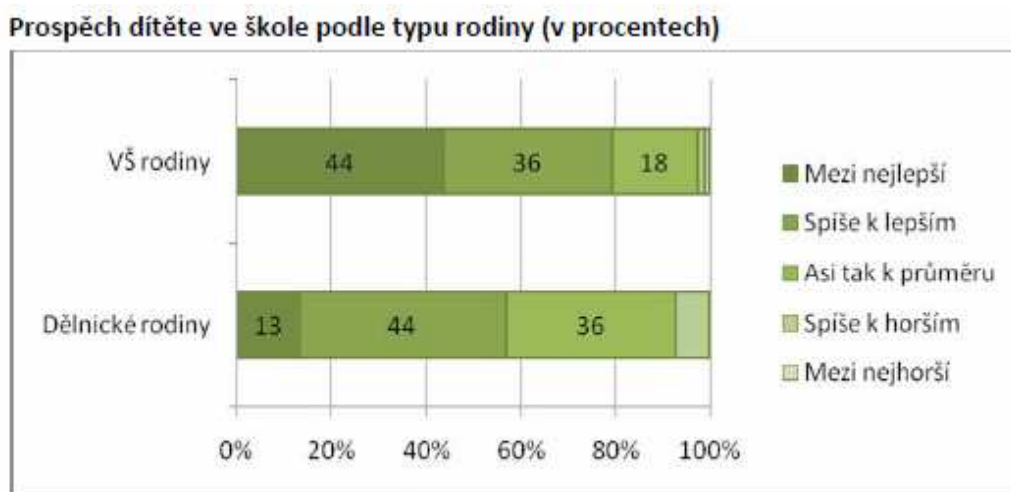
2.6 Vliv z pohledu vzdělanosti rodičů

Rodiče jsou pro děti vzorem. Vztah k vzdělání, který je jim předán, je vede k určitému pohledu na budoucí povolání. Sociologický ústav AV ČR v prosinci roku 2010 provedl výzkum na téma „Rodiče a výchova“ zaměřující se na rozdíl rodin dělnických (tzv. rutinní nemanuální pracovníky ve službách a obchodě i drobné řemeslníky, kteří dosáhli nanejvýše vyučení) a rodin kde je alespoň jeden vysokoškolsky vzdělaný rodič. Orientovali se na rozdíl v kulturním, sociálním a ekonomickém kapitálu rodiny. Tedy rozdíl v životním stylu, volno-časových aktivitách, vztahu k literatuře, návštěvnosti kulturních akcí, finančním příjmu rodiny. Také však rozlišení ve vztazích a vzájemném zájmu uvnitř rodiny. Ze všech uvedených otázek a ze všech zpracovaných dat vyplynulo, že děti, jejichž rodiče dosáhli vyššího vzdělání, mají kvalitnější podmínky a vedení k vlastnímu rozvoji.

⁴¹ http://cs.wikipedia.org/wiki/Minnesota_Transracial_Adoption_Study

Tabulka č. 9: Prospěch dítěte dle vzdělanosti rodičů ⁴²

Rozdíl je statisticky významný na hladině významnosti 0,01

N = 325

I když výsledky výzkumu jsou zřetelné, sama bych se přikláběla k individualitě každé rodiny. Vzdělanost rodičů však nemá vliv jen na školní prospěch či celkový rozhled dítěte, ale i na rodinné vztahy.

„Neúplné rodiny jsou přibližně dvakrát častější v případě dělnických domácností než v případě domácností vysokoškoláků. V obou případech se ale jedná o výrazně menšinovou kategorii, zatímco tradiční podoba úplné rodiny s oběma rodiči patří v datovém souboru k nejrozšířenějším (cca 77 %, resp. 82 %).“⁴³

Tabulka č. 10: Úplnost rodiny podle typu rodiny (řádková procenta) ⁴⁴

	S druhým rodičem	S jiným partnerem	Sám/sama	Celkem
VŠ rodiny	82,4	10,1	7,4	100,0
Dělnické rodiny	76,7	8,0	15,3	100,0

⁴² <http://sdilenihodnot.soc.cas.cz/index.php?page=22>

⁴³ <http://sdilenihodnot.soc.cas.cz/index.php?page=22>

⁴⁴ <http://sdilenihodnot.soc.cas.cz/index.php?page=22>

Dílčí závěr

Celá tato kapitola včetně jejích podkapitol přesně vymezuje, jakým způsobem mohou rodiče a další členové rodiny, jako například sourozenci, či prarodiče, ovlivnit vývoj jedince. Nepochybně jsou zde určité stereotypy, které by se daly zobecnit jako obecně platné v téměř každé rodině. Avšak i zde platí, že každý jsme individuální osobnost a máme svoje jisté přednosti, ale i zlozvyky, jež se nepochybně promítnou ve výchově dítěte. A také v neposlední řadě záleží na osobnosti dítěte, jeho temperamentu, povaze. Každý přijímáme a akceptujeme jiný způsob zacházení, jednání, což ovšem neznamená, že ten rodičovský je ten nejlepší a nejvhodnější.

Dalším aspektem, jenž by měl být brán v potaz je míra vzdělanosti, nebo lépe řečeno míra všeobecných znalostí a celkové inteligence rodičů dítěte. Jen tehdy může být rodič plnohodnotným vzorem a tak i autoritou pro dítě. Poskytne mu tak všeobecný přehled a rozhled. Také to souvisí s tím, že jen sečtělý rodič se stále informuje o trendech dnešní doby a snaží se je nějakým způsobem uchopit, aby tak třeba lépe pochopil reakce svého potomka. Adekvátní reakce může mít mnohdy lepší výchovný vliv, než kterákoliv jiná řešení (domácí vězení, dlouhé promlouvání do duše, křik). Ano, do jisté míry chování a vývoj dítěte ovlivní dědičné předpoklady, avšak jestliže o těchto predispozicích víme, dají se částečně eliminovat, nebo se můžeme snažit omezit je. Proto, jak již bylo mnohokrát řečeno, význam rodiny by neměl být podceňovaný.

3 Ostatní činitelé mající vliv na dítě

Vliv na výchovu mají všichni a vše, s čím přijde dítě do styku. Obklopují nás sdělovací prostředky, které předávají všemožné informace a udávají směr společnosti. V době, kdy je televize součástí snad každé domácnosti vyspělé civilizace, má dítě s tímto médiem velmi brzkou zkušenost. Není to tedy jen na členech rodiny, ze které dítě pochází, ale i na prostředí ve kterém se vyskytuje a činnosti kterou provádí. Musí mu však být umožněno, aby se kreativně, či motoricky rozvíjel, protože jak je známo, dítě potřebuje k vývoji dostatek podnětů. Ty nejlépe vstřebává a získává formou hry, nebo aktivity, která ho baví. Kluby a kroužky, zaměřené na pohyb, estetiku, kreativitu či rozvoj hudebního nadání, ho posunují nejen k lepším výsledkům ve škole, ale i k lepšímu rozvoji, spolupráci s vrstevníky a k učení se jistým povinností.

3.1 Volno-časové aktivity

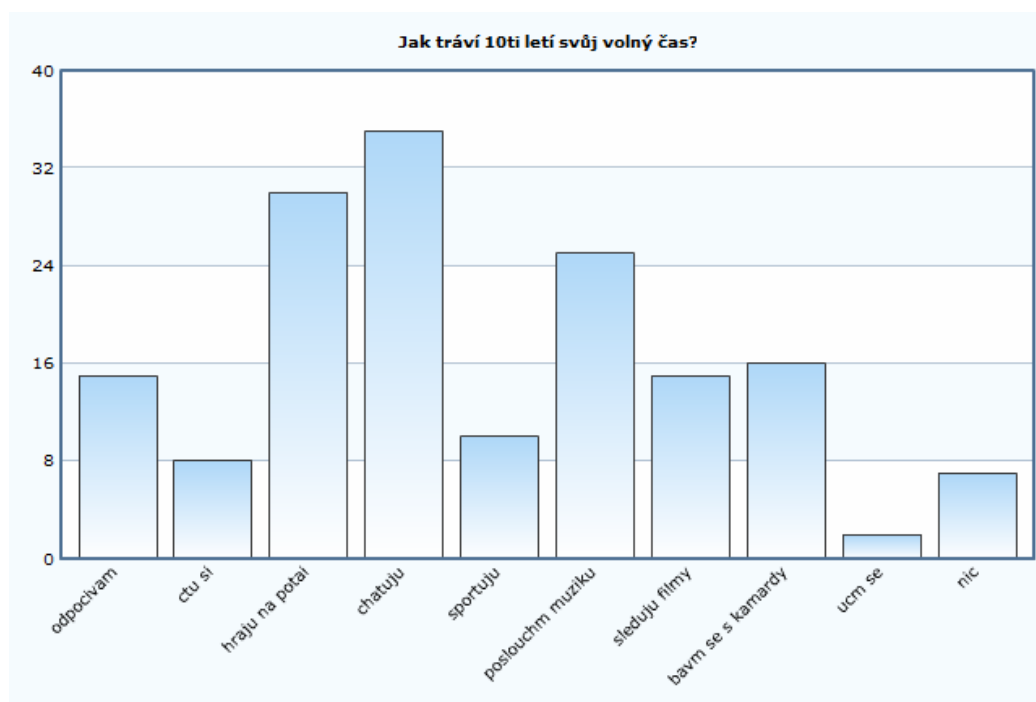
„ Klíčové faktory podporující narovnávání vzdělanostních šancí a vzestupnou mobilitu dětí z neprivilegovaných vrstev lze shrnout takto: emocionálně příznivé klima v rodině, aktivní přístup rodičů k výchově, čtenářství v rodině i škole a účast na organizovaných mimoškolních aktivitách jako jsou kroužky, oddíly, kurzy, apod.“⁴⁵

Mnoho rodičů si i v dnešní době neuvědomuje váhu a důležitost volno-časových aktivit. Právě tímto způsobem se totiž u dítěte formují a vytváří hodnoty, morální vlastnosti a má velký pozitivní vliv na celkový duševní růst. Mezi odborníky panuje shoda, že dítě je méně náchylné k asociálním negativním vlivům v případě, že má vyplněný volný čas. Také školní výsledky žáků se liší s ohledem na způsob, jakým tráví volný čas. Je však potřeba dát si pozor ze strany rodičů na to, aby volbu aktivit zvolili podle toho, co by dítě zajímalo a opravdu bavilo. Nenutit ho do aktivit, které by ho nějakým způsobem nenaplňovaly a nebavily. Vždy spíše přihlížet na individualitu dítěte a jeho potřeby seberealizace.

---

⁴⁵ www.blisty.cz/art/57064.html

Tabulka č. 11: Graf znázorňující jak tráví 10letí svůj volný čas⁴⁶

Je samozřejmé, že k provozování těchto aktivit je zapotřebí jisté ekonomické zajištění. Z toho důvodu si ne každý rodič může dovolit dát dítě do kroužků, které by jej rozvíjeli ať už v zručnosti, rétorice, pohybu nebo paměťově. Díky nezájmu však často rodiče nevyužijí dostupné volno-časové aktivity, které se dětem nabízí prostřednictvím školy, pedagogů, či různým zájmovým sdružením. Nebo že je možnost nějakých sociálních příspěvků, které umožní dítěti zapojit se do kroužků, které by ho v něčem rozvíjely.

Trávení volného času v kroužcích či zájmových klubech navíc může částečně nahradit některé z důležitých podnětů, které nejsou dítěti dány v rodině, či škole. Doba trávená ve skupině vrstevníku nenásilně učí děti sociálním dovednostem, kolektivitě, interakci, vidí negativní či pozitivní reakce na jejich chování, učí se překonávat překážky a to vše dobře působí na rozvoj jejich osobnosti. Navíc se díky těmto zájmům dostanou do kontaktu s přírodou, se kterou jsou v interakci. Pobyť na čerstvém vzduchu a pohybové aktivity působí pozitivně nejen na jejich fyzické zdraví, ale i koordinaci, koncentraci a díky dostatku podnětů na zdraví duševní. Jak je známo děti dnešní doby netráví tolik času v přírodě jako starší generace v dětství. Není to však jen jejich vina, nebo vina rodičů. Ale hlavním důvodem je, že ubývá bezpečných venkovních prostor, které by byly dětem určeny ke hře. A to nemluvíme o místě, které by bylo naturální. Náhradou jim za to je sezení u počítače či televize a i když tyto média mohou pro děti

⁴⁶ http://www.czso.cz/csu/dyngrafy.nsf/graf/default_

být přínosem informací, svět, který skrz sebe promítají, je jen zkrácenou realitou a vede k sociální izolovanosti. Dítě tak nemá dostatek představivosti, kreativity, kterou by mohl docílit jinými činnostmi.

Děti dnes díky jiným kulturním a mediální prostředkům hodně odvrací tvář od knihy. Je však známo, že čtenářské klima v dětství podporující poznávání a učení, je mnoho působivější než média, nebo i kulturní akce jako je divadlo, či výstavy. Proto se snaží škola i jiné instituce dětem četbu přiblížit např. projektem www.ctenipomaha.cz.

3.2 Média

„Slovník propagace uvádí média jako prostředek komunikace, sdělovací prostředek, nejčastěji technické zařízení umožňující komunikaci mezi komunikátorem a recipientem. A dále jsou to především hromadné sdělovací prostředky, nositelé propagace.“⁴⁷

Média nás pohltila, stala se výplní volného času, součástí našich všedních životů i prostředkem ke komunikaci. Na člověka je stále větší nátlak, co se týče potřeb jeho informovanosti a právě proto vzrůstá vliv médií nejen na děti a mládež, ale i na dospělé. Média jako propagační letáky, výstavy, jedním slovem reklama, na nás křičí ze všech míst, kam se jen podíváme. Ovlivňují náš výběr, aniž bychom si to uvědomovali a i když já osobně tento fakt nerada přiznávám, musím konstatovat, že námi manipulují. Děti si mnohdy pamatují více slogany a melodie z reklam, než lidové písně, které se učí ve školách. Média nám určitým způsobem ovlivňují život a náš způsob myšlení. Mají své výhody i nevýhody. Jednou z nevýhod je, že začínají ochuzovat členy rodiny o vzájemný kontakt. Rodina tu vždy bude prvotní, ale spousta rodičů, z důvodu relaxace, nechává dítě již v hodně útlém věku dívat se na televizi a zabavit se tak pohybem různých obrázků. Tato forma zábavy je pak pro dítě běžnou záležitostí a může omezit jiné aktivity, které by je daleko více rozvíjely. Zdá se mi, jako by měly děti v mnohém odlišný postoj, na rozdíl od generace, jež nebyla médii natolik zasažena. Přínosem však je, že právě díky této brzké zkušenosti s prostředky moderní doby, dnes děti užívají techniku bez jakýchkoliv obtíží, protože je součástí jejich životů.

---

⁴⁷ <http://cs.wikipedia.org/wiki/M%C3%A9dia>

Mezi nejrozšířenější masová média patří televize, internet, tisk a rozhlas.

Televize

S tímto mediálním prostředkem má lidstvo zkušenost teprve cca 80 let. Je tedy možné, že pomocí delších zkušeností, z televize nebude takový „strašák“, co se týče nadbytečného trávení času u tohoto přístroje. Je totiž již dnes známo, že nadměrné sledování televize způsobuje rychlejší demenci.

Velice málo děti užívají televizi ke vzdělání či příjmu pozitivních informací. Ba naopak je jim předávána zkreslená realita, kterou dítě v útlém věku od té pravé není schopno zcela odlišit a postupně díky tlaku ze strany médií potlačuje kritické myšlení. Televize a programy plné nesmyslností, bez kvalitního příběhu mu pak můžou být únikem od skutečného života, který mu vedle toho přijde nudný.

Jak jsem již uvedla, média mají své klady i zápory a u televize tomu není jinak. Televize se stala jedním z nejnvlivnějších médií, které působí na dětskou psychiku. Díky rodičům s ní mají děti první kontakt velice brzo. Takové děti jsou jak v chudinských čtvrtích, tak i bohatších oblastech a protože jim televize poskytuje nové, ne příliš podnětné prostředí, které je ale umí vtáhnout do děje, stávají se tak kulturně znevýhodněné.⁴⁸

Nejdiskutovanějším problémem jsou obscénnosti a mediální násilí, které se objevuje čím dál častěji. *„Častým zdrojem obav bývá představa, že děti nejsou schopny rozlišovat mezi fikcí a faktem a podléhají realisticky zobrazeným fiktivním příběhům, jako by se doopravdy staly či jako by se mohly stát, Kritici poukazují na to, že dítě „neví“, že násilné scény odehrávající se v kreslených seriálech nejsou možné. Takový účinek médium skutečně může do určitého věku mít.“*⁴⁹ V dítěti to může způsobit buď přemrštěnou bázlivost, nebo úbytek soucitu a agresivnější chování. Sami psychologové však tvrdí, že prvotní zdroje jsou u rodiny a společnosti samotné a násilí či jiné negace předávané televizí a ostatními médii nemají až tak zásadní vliv na charakter dítěte. Záleží však na individualitě.

⁴⁸ McLUHAN, M. Jak rozumět médiím, extenze člověka. 1. vyd. Praha: Odeon, 1991. s. 348

⁴⁹ BURTON, G., JIRÁK, J. Úvod do studia médií. Brno: Barrister a Principal, 2001. s. 391

Internet a počítač

Nejen díky povinnému předmětu ve školách s názvem „Výpočetní technika“, je v dnešní době internet a počítač dětem velmi blízký. Internet má dnes každá druhá domácnost a mnoho lidí by si bez něj nedovedla představit život jak pracovní, tak soukromý.

Výhodou internetu je bezmezný přísun informací za velmi krátký čas. Což odpovídá požadavkům dnešní doby. Děti internet používají ke hrám, či zálibám, ale i k získání informací do školy, či vlastnímu zdokonalení. Známý je také E-learning, což *“je výuka s využitím výpočetní techniky a internetu. Může se jednat o rozsáhlé kurzy plně distančního charakteru a propracované nástroje učení na základě spolupráce, naopak ale může jít jen o doplnění prezenční výuky.”*⁵⁰ Na některých základních školách dokonce vymizely žákovské knížky, které byly nahrazeny internetovými portály, díky kterým rodiče dostanou informace o prospěchu a chování svého dítěte.

Hrozbou však jsou sociální sítě, které jsou dnes v rozmachu. Pro děti znamenají rizika, která si neuvědomují. Omezují je o mezilidský kontakt a komunikaci, což jim může později činit značné potíže v navázání osobních vztahů. Do volného oběhu předávají až příliš osobních informací, které se dají zneužít například při kyber-šikaně. *„Internet používá 98 procent českých dětí ve věku 12-17 let. Celá polovina je ochotna jít na schůzku s neznámou osobou dohodnutou přes internet. Podle údajů Policie ČR z nich každé alespoň jedenkrát sdělilo údaje o sobě či své rodině přes internet nebo mobil někomu cizímu. Projekt Saferinternet.cz chce informovat děti i rodiče o možných rizicích užívání internetu a tato rizika snižovat.”*⁵¹ Nemožným zabezpečením je také problematické ochránit děti před nechtěnými informacemi. Internet je plný násilí, sexu a porno stránek, které jsou jim tak nadosah.

Noviny, časopisy

Noviny jsou tiskoviny, které jsou vydávány v určitých časových intervalech. *„Jejich hlavním účelem je zprostředkování aktuálních zpráv z nejrůznějších oblastí, především*

---

⁵⁰ <http://cs.wikipedia.org/wiki/E-learning>

⁵¹ <http://www.novinky.cz/zena/133051-polovina-deti-by-sla-na-schuzku-domluvenou-pres-internet.html>

z politiky, hospodářství, zábavy, kultury, společnosti a sportu. Z hlediska šíře zpravodajství si konkurují s rozhlasem a televizí.“⁵²

Pokud nemluvíme o bulvárním tisku ale o seriózních novinách, je při čtení takových tiskovin zapotřebí určitý kulturní, popřípadě politický a společenský přehled. Noviny se právě z tohoto důvodu týkají spíše dospělých než dětí. Co je jim ovšem přizpůsobeno, jsou časopisy, které jsou zaměřeny na děti již od 6ti let, kdy se poprvé setkávají s četbou. Takové časopisy se snaží zpříjemnit jim čtení formou hry, prokládáním zábavných hlavolamů či malováním tak, aby se děti nenudily a zabavily svoji mysl, prohlubovaly zkušenosti se čtením a přitom rozvíjely svoji kreativitu. Časopisy určené pro mládež a děti v pubertě už tak výchovné nejsou. Než solidní texty, zde převažují fotografie, články a rady o vzhledu a módě, které ve většině případů zaobalují skrytou reklamu. Toto předávání iluzí o dokonalém vzhledu, hlavně dívky může ovlivnit a to nedostatkem sebevědomí, komplexy a vést až ke zdravotním problémům, jako je bulimii, či anorexii.

Rozhlas

Je nejjednodušším způsobem, jak předávat zprávy a informace i za hranicemi států. Jednou z jeho největších výhod je mobilita, snadná dostupnost a přenos média, který umožňuje příjem rádiových vln. Pokud nepočítáme zprávy ze světa, které jsou převážně plné násilí, není v případě rozhlasu riziko předávání nevhodných informací pro děti. Naopak na rozdíl od televize, rozhlas působí na vlastní představitost, jak při vnímání hudby, tak příběhů a pohádek, které vysílají například na Českém rozhlase.

3.3 Spolupráce rodičů se školou a ostatními výchovnými institucemi

Pedagogové řeší stále složitější kázeňské problémy. Zatímco dříve měli pedagogové ve výchově větší váhu, dnes jim mnohdy ztěžují zákony, kolegové, rodiče i úřady tuto úlohu plnit.

Kvalita vztahu mezi rodinou a školou je jedním z vlivů směřující k úspěšné spolupráci a následným školním úspěchům dítěte, má vliv na jeho práci a hodnocení a jeho pozitivní vývoj. Důležitým aspektem k zdárnému společenskému napodobení je

---

⁵² SCHELLMANN, B. Média: základní pojmy, návrhy, výroba. Praha: Europa-Sobotáles, 2004. s. 39

rozdělení povinností a odpovědností za výchovu a vzdělání dítěte. Problémem však je, že komunikace mezi školou a rodinou je stále nedokonalá. I kdyby ze strany školy byl zájem řešit problémy společnou silou s rodinou dítěte a i když je dnes možnost využití moderních technologií, jako je komunikace přes internet, mohou se pedagogové potýkat s laxností ze strany rodičů.

V únoru roku 2011 experti ze sociologického ústavu AV ČR zveřejnili výzkum ohledně problematiky rodinného zázemí a jeho vlivu na vzdělání a životní šance. Jedním ze zjištěných faktů byl ten, že úroveň vzdělanosti dětí prudce klesá. Za tento fakt však nevděčíme jen škole, ale i rodinnému prostředí a zájmu o děti ze strany rodičů. Pedagogové ve školách jsou s dětmi velkou část dne v kontaktu a postupem času ví, jak k dítěti přistupovat, co mu činí potíže a jestli ho netrápí nějaké problémy, které ovlivňují jeho prospěch, nebo výchovu. V případech potíží je společná práce s rodiči nezbytná. Pouze interakce a společná snaha obou výchovných institucí může pomoci. O poradenství jak rodičů, tak učitelů samotných, se stará buď školní speciální pedagog, či školní psycholog.

Školní psycholog – může být jen osoba, která má ukončené vysokoškolské vzdělání v oboru psychologie. Jeho úkolem je poradenství a pomoc dětem, rodičům a pedagogům při zpracování speciálního výukového plánu a to i pro děti s poruchami učení či kázně.

Školní speciální pedagog – náplní práce je speciálními metodami vyhledávat žáky, kteří potřebují zvláštní pedagogickou péči ve vzdělání a napomáhá při realizaci patřičných kroků. Je ve spolupráci s žáky, rodiči i pedagogy.

Dětem můžou napomáhat i jiná výchovná centra a poradny.

Pedagogicko-psychologická poradna (PPP), je v dnešní době v každém regionu. Pomáhá v diagnostice a intervenci poruch učení, pozornosti, chování aj. potíží dětí se školou nebo ve škole. Pracovníci v těchto poradnách se skládají z psychologů, speciálních pedagogů a sociálních pracovníků.

Speciálně-pedagogická centra (SPC) poskytují pomoc v podobě poradenství žákům zdravotně postiženým, nebo sociálně znevýhodněným.

Dílčí závěr

Bezespornu vlivná média, škola i mimoškolní aktivity celkově dotvářejí celkový charakter dítěte. Základy dostává sice v rodině, ale všechny zmíněné aktivity, či instituce jej pomáhají rozvíjet. V dnešní chaotické době, kdy lidé nemají čas ani sami na sebe, natož na děti, jsou rádi, že mají možnost dát děti „dovychovat“ někomu jinému. Záleží však na tom, jakou formu tohoto dotvoření zvolí. Pokud dítě usadí k televizi a nechá ho tupě koukat na mnohdy primitivní pořady, dítě z toho jistě nebude mít velký užitek. Pokud zvolí spíše trávení volného času u počítače, může se dítě nějakým způsobem vzdělat, může formovat mozek pomocí her, ale upřímně řečeno, i v počítačových hrách se dnes z větší části objevuje násilí. Takže i tato činnost může mít neblahý dopad. V případě, že rodiče najdou v dítěti špetku nějakého talentu, či záliby, je dobré se toho držet a tuto činnost rozvíjet. V dnešní době je nespočet možností a rozmanitých zaměření, kterým by se dítě mohlo zabývat. Důležité však je, aby chození do kroužku, či rozvíjení talentu bylo opravdu v zájmu dítěte a ne kvůli tomu, že si rodiče skrze svého potomka chtějí splnit své vlastní sny. Takoví rodiče, kteří například chtějí mít ze svého syna profesionálního hokejistu a dávají tomu všanc jeho dětství i studium, mohou negativně ovlivnit i jeho spokojený život v dospělosti. Každé dítě potřebuje být dítětem, hrát si, užívat si společnosti vrstevníků. Nejlepší by bylo nechat si děti hrát venku. Na čerstvém vzduchu skákat přes šňůru, hrát na honěnou, nebo „Honza řekl“. Tyto hry nás rozvíjely a učily nás soužití s ostatními lidmi, pomoci druhým, dodržovat pravidla a také nám okysličovaly mozek. Co však bylo v těchto činnostech největším přínosem? Zážitky, které máme dodnes.

4 Negativní jevy působící na výchovu dětí a mládeže

Bohužel se v současnosti stále více zvyšují počty neúplných rodin, narůstá agresivita a další společensky nežádoucí jevy, setkáváme se se zanedbáváním péče, týráním, či dokonce zneužíváním dětí a to přímo v rodině. Může to být způsobeno užíváním drog, alkoholismem, gamblerstvím, či psychickou poruchou rodičů, nebo dospělých, kteří se vyskytují ve společnosti dětí.

Právě tyto jevy způsobují fakt, že „třetí nejčastější příčinou úmrtí dětí v České republice jsou sebevraždy. Ročně spáchá sebevraždu pět až deset dětí do 15 let věku a asi 40, ve věku 15 až 19 let. Nedokonaných pokusů je mnohonásobně víc, řekl primář dětské psychiatrické kliniky Fakultní nemocnice Motol Jiří Koutek. Nejčastější příčinou jsou konflikty v rodině, školní problémy a počínající partnerské problémy. Rizikovým faktorem je i užívání drog.“⁵³

Takové jsou jedny z nejhorších negativních jevů, které působí na dítě, na jeho výchovu a na jeho psychiku. Mnohdy však chyby ze strany rodičů nemusí být natolik zásadní a mohou mu způsobit psychické i fyzické zdravotní potíže, nebo ho můžou natolik zasáhnout, že naruší celou jeho osobnost. Mohou následovat kázeňské problémy, úzkosti, nespavost, agresivita, nadměrná bázlivost, nebo se v pozdějším věku může dítě schýlit k užívání drog, nebo kriminalitě.

Takový osud mohou mít děti, kterým není dáno potřebné zázemí, dostatek lásky a pocit jistoty.

---

⁵³ <http://www.novinky.cz/domaci/250523-sebevrazdy-deti-jsou-v-cesku-capejsi-nez-jinde-v-evrope.html>

4.1 Patologické jevy – záškoláctví, vandalství, agresivita, návykové látky

„Prokázalo se, že mezi zloději-recidivisty bylo mnohonásobně více těch, kteří v časném dětství trpěli nedostatkem rodičovské péče, než ve skupině kontrolní, která vyrůstala ve zdravém, rodinném prostředí. Mnozí provinilci se projevovali jako „bezcitní psychopati“. Nebyli schopni citové podněty přijímat a nedovedli je ani vracet.“⁵⁴

Záškoláctví

Skoro každé dítě má vlastní zkušenost se záměrným vynecháním nějaké vyučovací hodiny. Záškoláctví se však může protahovat z jednoho dne, až na několik týdnů a následky mohou být velké. První potíží spočívá v zameškání učiva, což může vést k zhoršení prospěchu. Záleží na rozsahu záškoláctví. Neomluvená absence však může způsobit zhoršenou známku z chování, dokonce i zásah ze strany sociálních pracovníků a v poslední řadě vyloučení ze školy. Tímto však riziko nekončí. Záškoláctví může zapříčinit i první zkušenosti s drobnou kriminalitou. Prvotním stimulem pro takové chování může být strach ze zkoušky, nepřijetí výchovných norem, neshoda s pedagogem, šikana, či nedorozumění se spolužáky.

Vágnerová dělí záškoláctví takto:

- Záškoláctví **impulzivní** – kdy dítě nemá předem naplánované, že nepůjde do školy. Jeho rozhodnutí a reakce je náhlá a nepromyšlená. Někdy takové záškoláctví ze strachu z následků trvá i několik dnů a to po dobu, než rodiče zjistí, že dítě nechodí do školy.
- **Účelové**, plánované záškoláctví – takový odchod ze školy má dítě předem naplánovaný a to pod nejrůznějšími záminkami. Důvodem může být strach ze zkoušky, učitele či nelibost neoblíbeného předmětu.⁵⁵

Vandalství

„Jako vandalismus se označuje svévolné poškozování a ničení veřejného i soukromého majetku či podobných statků, které nepřináší pachateli žádné materiální obohacení

---

⁵⁴ Matějček, Z. Rodiče a děti. Praha: Avicenum, 1989. s. 44

⁵⁵ <http://www.ssvp.wz.cz/Texty/zaskolactvi.html>

a pro které pachatel zpravidla nemá žádný motiv - většinou tak koná jen pro vlastní potěšení či pro potřebu odreagovat se.“⁵⁶

Vandalství u dětí je jedním z následků nedostatečné péče, chybného formování osobnosti a špatným předáváním hodnot ze strany rodičů. Děti si neuvědomují důležitost jak morálních, tak fyzických hodnot a nemají respekt vůči věcem, které někdo vytvořil. Je to činnost, která je na hranici kriminality a jak je známo, kriminalita u dětí je z legislativních důvodů velmi obtížná, mluvíme-li o ukládání trestů. A přitom právě věková skupina 14-16 let je kriminalitou nejvíce ohrožena.

Agresivita

Je to určité výbušné chování, zaměřené proti druhému. Může být vyprovokováno nesplněním přání, nebo posměchem. Pokud nebudeme přihlížet ke genezi agresivity zapříčiněné organickým poškozením mozku, důvod jejího vzniku u dětí může být buď genetický, nebo zapříčiněný chybným výchovným prostředím. Agresivita může být modelově předávána rodiči stejně tak, jako jiné vzory chování. Proto dobré citové zázemí, které by dítě mělo nalézt právě u své rodiny, může předejít případným negativním projevům v jeho chování. Je důležité již v počátcích názaku agresivity upozornit dítě na to, že takové chování není správné a vysvětlit mu, jak se správně zachovat. Jinak by si dítě mohlo vytvořit špatný vzorec chování. I správně zvolené volno-časové aktivity by mohli předcházet výskytu agrese. Nashromážděná energie a psychické napětí u dětí mohou agresivitu podněcovat.

Návykové látky

Dítě se může uchýlit k užívání návykových látek z důvodu úniku od problémů, které mají převážně původ v rodině, nebo i ve škole. Vzorem mu mohou být samy rodiče, nebo vrstevníci. Děti si mnohdy samy neuvědomují, co jim užívání návykových látek může způsobit a proto se jim školy snaží vštípit pomocí výukových programů, jak moc je takové rizikové chování nebezpečné.

Typy závislostí:

- závislost na alkoholu,

---

⁵⁶ <http://cs.wikipedia.org/wiki/Vandalismus>

- závislost na nealkoholových návykových látkách (opioidy, kanabinoidy, sedativa, hypnotika, kokain, halucinogeny, tabák, organická rozpouštědla),
- závislost na hazardní hře.

Primární prevence u normálních dětí podle K. Nešpora.

Psychologický výzkum poskytuje tato doporučení:

1. Rodiče by dětem měli věnovat **dostatek času** a péče. Mnoho času tráví v zaměstnání a tak děti ochuzují o společné chvíle.
2. Důležité je stanovit pevná **pravidla** a striktně zakázat užívání návykových látek. V případě porušení by měl následovat okamžitý a přiměřený postih (např. omezení oblíbeného).
3. V případě, že se vyskytne problém mezi rodiči, měli by ho řešit bez vtahování dětí.
4. Rodiče by pro dítě měli být dobrým **příkladem**, co se týče abstinence a zdravého způsobu života. Když děti u svých rodičů vidí, že např. pijí alkohol, nebo kouří, samy pak tyto látky podceňují.
5. Rodiče sami by se měli snažit být o návykových látkách dostatečně **informováni**, aby mohli své děti poučit.
6. Důležité je děti zabavit **vhodnými aktivitami** ve kvalitní společnosti.
7. Učte děti již od malička, aby uměly odmítat návykové látky.
8. **Spolupráce** je důležitá nejen mezi rodiči a dětmi, ale i mezi členy širší rodiny a školou.
9. Vychovávejte děti a předávejte jim **správné životní hodnoty**, které jim umožní správný způsob života.⁵⁷

4.2 Ekonomická situace rodiny

Rodina je základní ekonomickou jednotkou společnosti, proto je její ekonomická situace důležitá. Může být i příčinou nižší porodnosti, což se v minulosti i současnosti potvrdilo. Někteří lidé se nechtějí dostat do situace, ve které by svým dětem z ekonomických důvodů nemohli poskytnout to, co je pro ně potřebné. A proto se rozhodnou s dítětem počkat, nebo ho nemít vůbec. Na rozdíl od dřívějších let, kdy byla

---

⁵⁷ <http://www.azrodina.cz/3079-deti-a-drogy-jak-lecit-zavislosti-v-rodine>

podpora rodiny ze strany státu značně rozvíjena, bychom dnes mohli říct, že rapidně klesá. Ekonomicky je dítě pro stát přínosem, ale až když vyroste a je produktivní. Naše populace stárne a důchody pomalu začínají převyšovat státní příjmy z hrubých mezd.

Statistický úřad provedl roku 2003 šetření se zjištěním, že bezdětnost se ekonomicky mnohonásobně vyplácí. Jednoduše řečeno, přibývajícím počtem potomstva klesá v rodině životní úroveň.⁵⁸

Tabulka č. 12: Osoby ohrožené příjmovou chudobou v ČR. Rodina se třemi dětmi je ohrožena 6x častěji než bezdětní (Souborné informace ČSÚ, Zaostřeno na ženy, na muže, ČSÚ 2005, strana 57. Kód publikace: 1413-05)⁵⁹

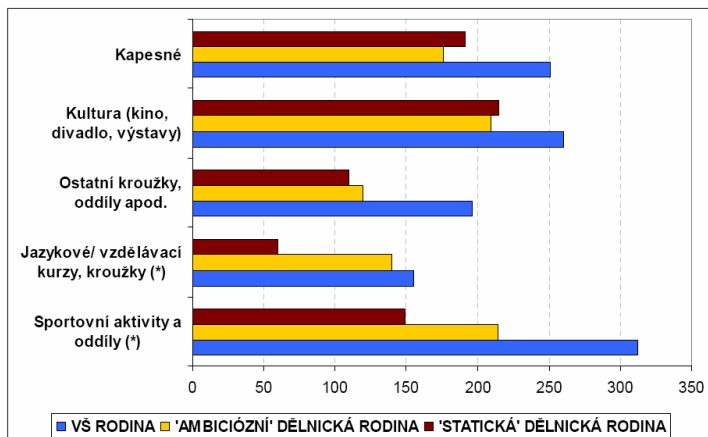
Rodiny	1 dítě	2 děti	3 děti	bezdětné
Celkem ohroženo rodin	6,9%	8,0%	19,7%	3,2%

Pozn.: Podle statistických dat ze SRN, rodiny s dětmi bankrotují dvakrát častěji než rodiny bez dětí

Výzkumy také prokázaly, že profese rodičů a sociální kapitál jak uvnitř rodiny, tak i vně, ovlivňují životní šance a úspěšnost dětí. Sociální původ se odráží na školních výsledcích.

Tabulka č. 13: Výdaje na mimoškolní aktivity podle vzdělanosti rodičů⁶⁰

Výdaje na mimoškolní aktivity podle typu rodiny s rozlišením statické a ambiciózní dělnické rodiny

⁵⁸ http://www.demografie.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=154&Itemid=37

⁵⁹ http://www.demografie.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=154&Itemid=37

⁶⁰ Výzkum SOCIOLOGICKÝ ÚSTAV AV ČR, V.V.I., <http://sdilenihodnot.soc.cas.cz/index.php?page=22>

Nejenže je v případě ekonomicky zajištěné rodiny možnost dát svému dítěti dobré zázemí a podmínky ke studiu (pracovní stůl, svůj pokojíček a klid ke studiu, či finanční podpora při studiu vysoké školy), ale navíc jsou tu pestřejší možnosti jakým způsobem získat vědomosti. Na rozdíl od toho, dítě z chudé rodiny moc možností nemá a v kolektivu spolužáků je určitým způsobem znevýhodněno, protože se jim nemůže vyrovnat. Následkem toho je vyčleňováno. „V nevýhodném postavení mezi vrstevníky se dítě může ocitnout také kvůli špatné finanční situaci v rodině, zejména pokud se jeho oblečení z tohoto důvodu vymyká vžitým normám. Dítě z chudé rodiny, nebo dítě rodičů, kteří si neuvědomují, že oblečení hraje u jeho vrstevníků významnou roli, ostatní snadno vyloučí se své společnosti“⁶¹

4.3 Poruchy rodiny, rodinných vztahů a jejich vliv na dítě

Za posledních dvacet let došlo k prudkému snížení počtu uzavřených sňatků a porodnosti. Naopak proti tomu se zvýšil počet rozvodů a nesezdaných partnerství. Nejen že aktivátory těchto vlivů na rodinu jsou členové rodiny samotní, ale i společnost, ve které se rodina nachází.

Za nejzákladnější a v dnešní době stále vzrůstající poruchu rodinných vztahů je rozvod rodičů. Rozvodem se rozumí ukončení manželství po svobodné dohodě manželů.

„Počet rozvodů v 1. pololetí letošního roku byl o 1,7 tisíce nižší. Přesto se intenzita rozvodovosti dlouhodobě udržuje mírně pod 50 %. Nejčastěji se rozvádějí manželé po 2 až 6 letech trvání jejich manželství. Z úhrnu rozvedených manželství bylo 56,0 % manželství s nezletilými dětmi.“⁶² Z výsledků je zřejmé, že rozvod může být kapitolou sám o sobě a to nejen z důvodů, že je přímou hrozbou úplné rodiny. Sňatková politika je velmi narušena a partneři spolu žádné manželství neuzavírají. I tak je každé druhé manželství v dnešní době rozvedeno. Rozvod působí psychicky na každého člena rodiny, který musí rozvodem procházet a to hlavně na dítě, pro které tato zkušenost znamená velkou emocionální zátěž.

---

⁶¹ Peltová, N. Dítě v dobrých rukou: knížka pro správné rodiče. 1. Vyd. Praha: Advent-orion s.r.o., 2000. s. 28

⁶² <http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/coby091211.doc>

Pokud se na tuto problematiku podíváme komplexněji, je otázkou, zda na rozvodu můžeme najít i něco pozitivního. Osobně znám rodiče, kteří se za všech okolností snažili udržet rodinu v celku, i když jejich vztahové oslabení bylo natolik velké, že jejich rozhodnutí a snaha o společné soužití dětí více negativně ovlivnila, nežli by je ovlivnil sám rozvod. Navíc děti samy, si přály, aby se rodiče rozešli a problémy spjaté s jejich soužitím byly ukončeny. Tudíž z uvedeného vyplývá, že je velice individuální, co je pro dítě méně deprimující.

Jak působí na děti tato zkušenost z rozpadu manželství rodičů a jak je ovlivní do budoucna? Není častá rozvodovost důvodem ke stále menšímu počtu uzavíraných manželství? Není to právě otázka předávání špatných zkušeností ze strany rodičů dětem? Pokud bychom počátky zvyšování rozvodovosti porovnali s chybnými zkušenostmi generace za generací, zjistili bychom, že čím více se oddalujeme od vzniku moderní a postmoderní rodiny, tím více se prohlubují problémy typu nesezdaného soužití, či lidí žijících singles.

Můžeme jen odhadovat, jak bude rodinný život vypadat později. Osobně se však nebojím o budoucnost rodiny jako takové. Souhlasím s výrokem I. Možného, který tvrdí, že rodina jako taková nemůže nikdy zaniknout, protože v základu jejich funkcí je neměnná a potřebná k životu.⁶³ Lidé a společnost se však mění a tak můžeme předpokládat, zda se obavy naplní, či nikoliv.

Pokud rodina neplní své základní funkce, kterými jsou například biologická reprodukce, socializační, výchovná, ekonomická a hlavně emocionální stabilita, mluvíme o rodinných poruchách. Důvodů, díky kterým rodina selže, může být nespočet. Příčinou mohou být některé z následujících tzv. vyvolávajících jevů na vůli rodičů nezávislé a to deformace přírodního prostředí, invalidita, společenské jevy (hladomor, válka, nezaměstnanost, epidemie), či velký počet potomků, nebo i úmrtí v rodině. Všechny tyto a mnohé další obdobné případy se mohou stát příčinou poruchy rodiny. Jde především o to, že rodiny nacházející se v takových situacích, pozbývají potřebné životní podmínky, a hlavně hmotný majetek, což se ve finále projeví v nedostatečné výchově.

---

⁶³ Možný, I. Rodina a společnost. Praha: SLON, 2006.

Mezi subjektivní důvody patří neochota přijímat společenské normy, porucha osobnosti, psychopatie, ale i nepřizpůsobení se novým životním podmínkám. V tomto případě je fatální problém v tom, že dítěti nejsou poskytnuty žádné, nebo nedostatečné podmínky pro socializaci, což je základní potřeba každého člověka, jako společenského tvora.

Metodologické přístupy v řešení poruch rodiny podle Dunovského:

- **Etiopatogenetický**

Tento přístup se zaměřuje na příčinu poruchy, snaží se určit dobu a místo kdy vznikla a v neposlední řadě jak se rozvíjí.

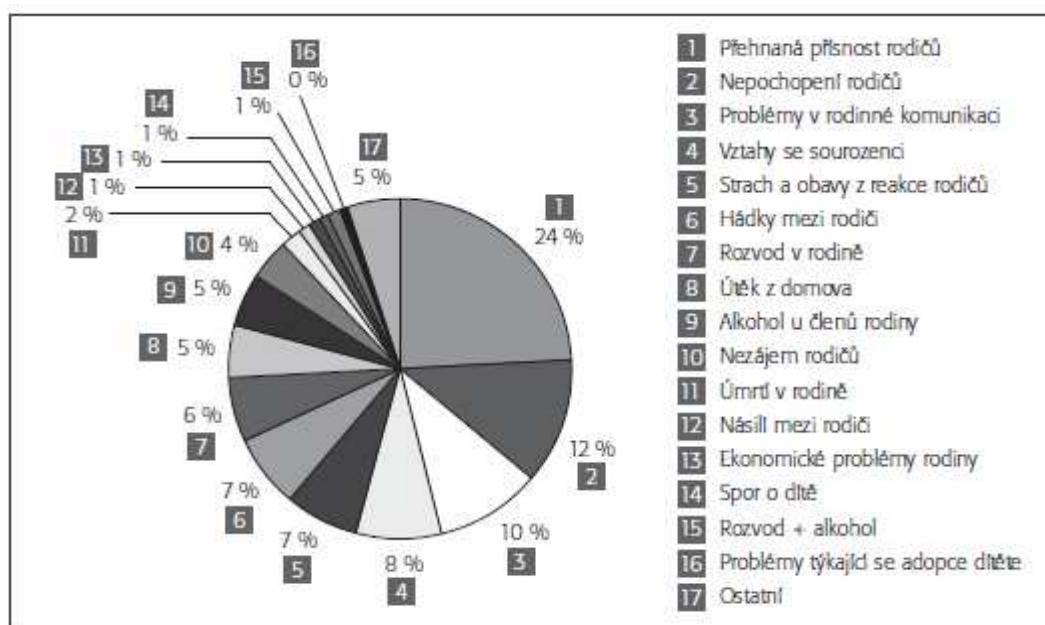
- **Symptomatický**

Zde jde už o konkrétní popis stupně a charakteru poruchy. Zkoumá také vliv na daného člena rodiny.

- **Terapeutický**

Potřeba a spotřeba společenské aktivity. Jde o společenskou aktivitu, která by byla nejlepším způsobem k překonání poruchy.⁶⁴

Tabulka č. 14: Graf nejčastěji řešená témata na lince bezpečí, týkající se rodinných vztahů v období 1. 1. 1999 – 31. 12. 2003)⁶⁵

⁶⁴ Kršková, M. Hodnota a podpora rodiny v současné době. Brno: Masarykova Univerzita, 2009. s. 14-16

⁶⁵ <http://www.viod.cz/editor/assets/download/publikace/rodinne%20vztahy.pdf>

Některé potíže rodiny se z počátku nemusí jevit jako zásadní, ale mohou se postupně vyvinout v problematickou poruchu s fatálním dopadem. V případě takového zjištění je velmi důležité, v co nejkratším období zjistit příčinu. Včasná diagnostika je totiž důležitá zejména pro dítě, protože by u něj mohlo dojít k potížím ve formování osobnosti a v socializaci, která je pro život ve společnosti nezbytná. Poruchy v rodině se mohou u dětí projevit například kázeňskými problémy, jejich kriminalitou, agresivních chování, nebo dokonce i sebevraždou.

Dílčí závěr

Bylo by spravedlivé, kdyby každé dítě mělo možnost dostat při startu do života stejné podmínky, duševní a fyzickou vybavenost a rodinu, na kterou se dá spolehnout. Tak to ovšem v životě nechodí. Někteří rodiče neplní své funkce, nemají dostatečný zájem o dítě, nenaučí ho správnému chování a z tohoto důvodu jsme nuceni mluvit o kriminalitě dětí o patologických jevech a poruchách osobnosti. Za všechny nepodnětlivé domovy však nemůžou jen dospělí. V některých případech je na vině jejich špatná ekonomická situace, zapříčiněna sledem nepříznivých okolností, která má negativní vliv na dítě. Z takové situace přichází frustrace, jak ze strany rodičů, tak ze strany dítěte a opět to může vyústit buď v drobné krádeže, horší delikty, nebo rozpad rodiny.

Rozvod se stal součástí rodiny, stejně jako uzavírání manželství. Zatím co v roce 1990 bylo rozvedeno přibližně 38% manželství, v roce 2008 bylo 49,6% . Procento po procentu jde graf rozvodovosti stále nahoru.⁶⁶ Dříve byly sňatky uzavírány mnohem mladšími páry, dnes je věk partnerů, kteří se rozhodnou uzavřít manželství daleko vyšší. Dalo by se tedy předpokládat, že mladická nerozvážnost a někdy i nedostatečná vyspělost by znamenala častější rozvodovost, ale je tomu právě naopak. Problémy se vlečou jeden za druhým a život je k některým z nás velmi zlomyslný. Proto by si „bezproblémová“ úplná rodina měla vážit toho co má a neztrácet to kvůli malichernostem.

---

⁶⁶ <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/rozvodovost>

5 Praktická část

I když se mnoho údajů o dané problematice dá vyčíst z publikací sociologů, psychologů a pedagogů, ráda jsem využila tohoto průzkumu, k opatření informací, které vychází z vlastních zkušeností a zážitků získaných letitou praxí v oboru.

Cíl

Cílem praktické části je podložit klíčový význam rodiny na výchovu dítěte a utváření jeho osobnosti.

Zjistit, pomocí osobní praxe odborníků, jak velký vliv má rodina na jedince a jaké pozitivní a negativní jevy se mohou podepisovat na rozvoji dítěte, prospěchu a začlenění do společnosti.

Metodologie

Praktickou část bakalářské práce jsem realizovala metodou polostrukturovaných rozhovorů s odborníky z oblasti klinické psychologie a pedagogického institutu. Tuto metodu jsem si vybrala z toho důvodu, že umožňuje navázání osobního kontaktu a bezprostřední vzájemné působení s dotazovaným.

Celkem byli tři dotazovaní. Prvním byl ředitel MŠ a ZŠ Troubsko, Mgr. Michal Říhánek, který má odborné zkušenost s dětmi předškolního věku a s dětmi školního věku na prvním stupni základní školy. Dalším byla učitelka druhého stupně, která učí na ZŠ Elišky Přemyslovny v Brně, Mgr. Pavlína Mikulášková a třetím respondentem byla primářka oddělení klinické psychologie Fakultní nemocnice u sv. Anny v Brně a pedagožka na katedře psychologie Masarykovy univerzity, Mgr. Zuzana Spurná, Ph.D.

Odpovědi byly zodpovídaný jak ze zkušenosti vlastní, tak odborné. Otázky rozhovoru byly zaměřeny na rodinu, výchovu, chyby rodičů, ale hlavně na jejich vliv na dítě, na jeho chování a vývoj.

5.1 Výsledky šetření

POLOSTRUKTUROVANÝ ROZHOVOR S RESPONDENTY:

MGR. MICHALEM ŘÍHÁNKEM (RESPONDENT Č. 1),

MGR. PAVLÍNOU MIKULÁŠKOVOU (RESPONDENT Č. 2),

MGR. ZUZANOU SPURNOU, PH.D. (RESPONDENT Č. 3).

1. Má rodina v které dítě vyrůstá velký vliv na jeho budoucí život?

*R1: Určitě velký. Rodina je jádro všeho, protože dítě do 3 až 6ti let má v sobě základy na celý život. Pokud se v tomto věku něco podcení, splácí to po celý život. **Takže je možné, že by ještě mateřská škola mohla něco ovlivnit?** Něco málo, ale spíš návyky. Morálka je již daná od rodiny. Navíc, kdybychom se měli ve škole více zaměřit na to, učit děti dobrému chování, nedělali bychom nic jiného.*

R2: Rozhodně ano. Každé dítě si z rodiny odnáší genetickou výbavu, je nějakým způsobem vychované, má okoukané návyky chování a hraje roli také to, jakým způsobem mu rodina umožní rozvíjet svou vlastní osobnost - jaké koníčky mu umožní, jakým směrem dítě vede.

R3: Jedinečný a zásadní. Nejdůležitější lidskou potřebou je pocit bezpečí a jistoty. Citové pouto dítěte k primární pečující osobě, je jeden z potřebných činitelů jak emočního vývoje v dětství a dospívání, tak k vývoji osobnosti. Pokud toto pouto chybí, je pravděpodobné, že vnímání světa bude do budoucna poznamenáno úzkostí a nedůvěrou.

2. Lze ze stabilního rodinného zázemí, vpádem do deviantní (labilní) skupiny vrstevníků změnit všechny rodinou naučené vzory chování, priority, atd.

R1: Osobní zkušenost naštěstí nemám, ale stává se to. Otázkou však je, kde je příčina. Zda to není někde hluboko právě v té výchově v rodině, která se na oko může tvářit jako perfektní. Viděl jsem na toto téma i několik dokumentů, kdy se například rodiče snažili vydělávat peníze a dítě tak bylo bez zájmu, později pak hráli velkou roli právě ti vrstevníci, kteří jej strhli na špatnou stranu, a dítě začalo brát drogy. Neříkám, že je to běžným jevem. Spíše výjimečně.

R2: Toto nedokážu posoudit. Pro mě je to nepředstavitelné a nepochopitelné, ale stává se to. Jsem si jistá, že pokud má dítě správné návyky chování, respektuje svoje rodiče a má je rádo, musí být pro takové dítě jednodušší se z vlivu takové deviantní skupiny vymanit. Daleko častěji se ale takových skupin chytají děti z rodin nestabilních, problémových, ze kterých hledají útěk.

R3: Člověk, který vyrůstal v dobrém (vyhovujícím a stabilním) rodinném prostředí, nemá tendence přiklánět se ke skupinám s deviantním způsobem chování. Někteří mohou mít tuto zkušenost jako exkurzi do jiného prostředí, obvykle však zde dlouho nepobudou a vrátí se k navyklým hodnotám a vzorcům chování.

3. Jaký máte názor na podíl vlivu prostředí, výchovy, či naučeného vs. vrozené geny?

R1: Dost často si to neradi přiznávají takoví ti zastánci lidských práv a svobod, ale myslím si, že geny jsou velmi důležité. Možná až na 80%. Má to vliv na morálku, ale i na charakter člověka. K čemu má sklony jako podvádění, lhaní apod. Četl jsem publikaci Terezy Moučkové, která psala o tom, jak adoptovala několik dětí. Mezi nimi bylo jedno či dvě romského původu a i když měli výchovu naprosto stejnou, jakmile byli na přelomu puberty, začali s nimi neskutečné problémy. Začali krást a podvádět. Chovala se ke všem dětem stejně, ale spisovatelka sama otevřeně napsala, že se projevíly geny. Mám za to, že nakonec ty děti natolik nezvládala, že je vrátila.

R2: Chování je vrozené i získané. To vrozené, které je v každém člověku zakódované, je pak samozřejmě ovlivněno vnějšími faktory, ale nemyslím si, že jde vrozené chování změnit nějak zásadně.

R3: Tyto vlivy jsou přibližně 50:50. Jedná se již o tradiční a častokrát probírané téma ve vývojové psychologii. Doporučila bych učebnici od Marie Vágnerové – Vývojová psychologie.

4. Problém současné rodiny je rozvodovost a nesezdané partnerství. Myslíte si, že se tak děje díky vzoru svých rodičů? Že jejich rozvod či nefunkční vztah, způsobí strach z uzavření manželství?

R1: To je těžká otázka... Z Vaší pozice pedagoga a ředitele, jistě částečně vidíte i do rodin. Řeknete mi cca v procentech, kolik dětí tu máte z rozvedených rodin? Řekl bych tak 10-20% dětí.

R1: Určitě. Model se přenáší, kopíruje. Původní rodina je vzor pro to dítě. Vše je však individuální. Krach vztahu rodičů proto může i nemusí znamenat větší procentuální možnost rozvodu jejich vlastních, později založených manželství. Přenáší se však ony problémy ve vztazích rodičů. Pokud rodina dítěti vnukne model nestabilní rodiny, nemá pak na čem budovat tu svoji budoucí rodinu.

R2: Ano, děti okoukají to, jak se k sobě rodiče chovají. Takže si myslíte, že v tomto můžou být rodiče vzorem? Ano, i když například toto chování odsuzují, stejně si pak něco z toho přenášejí do vlastního manželství či partnerství, které pak může krachovat. Nemyslím si, že by ale nutně partnerské problémy rodičů znamenaly strach z budoucího manželství dítěte. Někdy se totiž dítě chce od takových rodičů co nejdříve odstěhovat a tuto situaci řeší brzkých sňatkem.

R3: Takové pravidlo nelze plošně potvrdit, dopustili bychom se závažné metodologické chyby a taková informace by neměla žádnou validitu. Rozvodovost a nesezdané partnerství jsou dvě zcela rozdílné věci a mohou mít v každém specifickém případě rozdílné příčiny.

5. Z Vaší profesní pozice, myslíte si, že je dobrý zákaz fyzických trestů u dětí? Jaký je nejlepší „model“ výchovy dítěte, postoj k němu.

R1: Ve škole toto navrácení k fyzickým trestům asi nejde. Ale co se týče rodičů, tam by to mělo být úměrně k věku dítěte. Myslím tím, čím je dítě menší, tím by

měl být trest bezodkladnější. Malé dítě okolo 3 let, totiž stěží pochopí, když mu budu něco dlouze vysvětlovat. V tomto případě, je nějaké to plácnutí na místě. To je jak, když se spálí o kamna. Hned pochopí, že to nemá dělat, protože to bolí. Ale když dítě ve škole dostane poznámku a rodič si to přečte večer, tak je lepší udělit nějakou sankci, trest. Což tedy znamená, čím víc dítě roste, byl bych za to, užívat spíše nějakých zákazů, nežli fyzických trestů. Vysvětlit tak dítěti, že tohle se nemá. Je tu potřebná spolupráce školy s rodinou, aby to fungovalo. Aby to, co chceme po dítěti my, chtěli i rodiče. Jinak je nic nenaučíme. My je můžeme trestat jediné poznámkou, důtkou, atd.

Co se týče modelu výchovy. Vše má své meze. Dítěti se nesmí vše dovolovat a nechávat je dělat si, co chtějí. Má se mu vnuknout práva, ale hlavně i povinnosti, aby dítě nebylo sebestředné. Určit jim hranice.

R2: Se zákazem fyzických trestů úplně nesouhlasím. Myslím si, že by někdy dobře mířený pohrabelek vyřešil víc než hodinové domlouvání a vysvětlování. Problém by mohlo ale způsobit neadekvátní a přehnané používání fyzického trestání. Z mého pohledu se mi nejvíc osvědčil postoj k dítěti na principu určitého partnerství (ne však rovnosti - žákům musí být dáno najevo, že učitel a žák ve škole si rovni nejsou, že učitel zůstává autoritou, kterou je třeba respektovat a učitel na druhé straně nesmí své autority zneužívat). Dát žákům najevo, že se já jako učitel budu chovat férově a vstřícně, pokud se tak budou chovat i žáci. Pokud z jejich strany dojde k porušení nastavených pravidel, změním svůj přístup i já způsobem pro žáky ne úplně příznivým.

R3: Se zákazem fyzických trestů a jakékoliv formy týrání naprosto.

Nejlepší model výchovy je takový, který dovolí rozvinout všechny potřebné elementy osobnosti daného dítěte. V něčem jsou tyto elementy u každého dítěte stejné a v něčem u každého dítěte jedinečné.

6. V případě deviantního chování dítěte (vandalství, drogy, alkohol) jaké je nejlepší řešení problému – je nutná odborná pomoc? Zabývá se tím někdo ve škole?

R1: Myslím si, že by se měli zapojit všichni. Škola, rodina, i odborníci. My tady máte také určeného preventistu, který řeší toto rizikové chování. Ale naštěstí u nás tu moc práce nemá.

R2: Na naší škole se s takovými problémy běžně nesetkáváme a obávám se, že nejlepší řešení neexistuje a nelze to takto zevšeobecnit. Takové případy je nutné řešit individuálně a případ od případu. Pokud se na naší škole něco podobného vyskytne, řeší třídní učitel situaci s výchovným poradcem a s metodikem prevence, kteří na naší škole působí, dále pak s rodiči. Pokud je problém závažnějšího rázu, spolupracujeme s psychologem.

R3: Ve většině případů ano, nicméně ani psycholog nenahradí selhávající rodinu, která taková patrně musí být, když k deviantnímu chování dítěte dochází.

7. Je hodně dětí, jejichž problémy ve škole mají původ v nějaké chybě ze strany rodičů?

R1: Co se týče problému s chováním, mám tu teď případ chlapce, který soustavně, okatě a nesmyslně lže k vlastnímu prospěchu. Snažíme se mu vysvětlit, že lhát se nemá, ale nenaděláme nic, protože mu tohle pravděpodobně v rodině do hlavy nevštipily. Pak tu máme dítě, které má docela velké potíže s prospěchem. Takové dítě by potřebovalo soustavnou péči a kontrolu ze strany rodičů, ale oni jej nechají celý den lítat po venku. Navíc ani nenosí zadané úkoly, které by mu v prospěchu mohli pomoci, protože by si tak učivo zopakoval. Rodiče ho však nekontrolují a nenutí ho tyto úkoly plnit.

R2: Podle mého názoru většina problémů dětí ve škole pramení z nějakého problému v rodině. Výjimkou jsou samozřejmě vrozené vývojové vady a poruchy chování jako je dyslexie, dysgrafie, lehká mozková dysfunkce, atd. Tam podle mě výchova velkou roli nehraje a k dítěti je třeba přistupovat specifickým způsobem. Některé problémy dětí ve škole mají ale jednoznačně původ v rodině. Příkladem je fakt, že většina dětí trpí tím, když se rodiče hádají, ubližují si nebo se rozvádějí. Ve škole jsou pak nekomunikativní, jak mezi spolužáky, tak i směrem k učitelům, mají problémy soustředit se. Problémy přináší i to, když se rodiče

dětem dostatečně nevěnují, nechají dítě dělat si, co chce. Ve škole je pak samozřejmě pro dítě těžké respektovat jakoukoliv autoritu.

8. Jaké jsou tedy dle Vás nejčastější a nejzákladnější chyby, kterých se rodiče dopouštějí?

*R1: To je to, o čem jsme se teď bavili. Je to stálá, soustavná péče, dohled nad přípravou do školy, která chybí. Nemyslím tím přímo s dítětem úkoly dělat, i když by to bylo správné, ale aspoň dohlížet na to, aby si je udělalo samo. Přitom tak učí děti plnit své povinnosti. **Myslíte si, že problém je i v komunikaci mezi rodiči a dětmi?** Je to možné, je to slabší hlavně u těch starších dětí okolo puberty.*

R2: Nevěnují dětem dostatek času, nemluví s nimi, nehrají si s nimi, nechodí s nimi ven, nechají děti napospas počítači a internetu, nevedou děti k tomu, aby si osvojily základní společenské návyky, nebo dětem zařídí obrovské množství kroužků, aby děti nebyly doma, děti jsou pak unavené, přetížené, neschopné soustředit se.

9. Je známo, že dítě potřebuje dostatek podnětů, co to podle Vás přesně znamená. Jaké jsou důležité podněty k tomu, aby z dítěte vyrostl zdatný člověk schopný řešit životní potíže. Aby dostal do života takový ten základ.

R1: Opravdu velmi důležitá je samostatnost. Podporovat u dítěte zvědavost a kreativitu. Mohu říct z vlastních zkušeností, že mi rodiče dali mnoho prostoru si zajímavě hrát. Nebyl jsem zasypaný spoustou hraček, ale spíš jsem měl možnost si ty hračky sám vyrábět. Jako rodina jsme byli velmi pospolitá. Měl jsem dost prostoru k samostatnosti, nenutili mě do kroužků. Dítě by mělo mít volbu, jaký kroužek si zvolí a rodiče by zase neměli nechat dítě přelétávat z jednoho na druhý, ale snažit se aby se v dítěti pěstovala vytrvalost a odpovědnost. Někdy rodiče dají budoucí život dítěte všanc, na úkor zájmů jako krasobruslení u dívek a třeba hokej u kluků. Musí si však uvědomit, že to většinou jde ruku v ruce s potíží ve škole a ne z každého vyroste světově známý hokejista, že ano. Dítě pak nemá ani pořádné základy a může skončit velice špatně. Tedy nepřehánět to s tou ctižádostí a ambicemi. Dát dítěti prostor a rozvíjet jej, ale ne na úkor něčeho.

R2: Každé dítě předškolního věku potřebuje spoustu času, který mu rodiče věnují. Tím, že s dítětem trpělivě hovoří, vysvětlují mu vše potřebné, čtou mu knížky, berou ho na procházky, výlety, umožňují mu setkávání s vrstevníky, učí ho chovat se v kolektivu ostatních dětí, atd., dávají dítěti podněty pro rozvoj osobnosti. Pro to, aby dítě bylo v budoucnu schopné řešit životní potíže, je nutné, aby se dítě co nejdříve naučilo, že veškerým problémům je třeba se postavit a řešit je a ne se jim vyhýbat a obcházet je. Život snad všem bez rozdílu přináší facky ze všech stran. Je dobré na to dítě připravovat a naučit ho hledat na všem něco pozitivního, přijímat problémy, snažit se s nimi vyrovnat a myslet v přítomnosti. Žít přítomným okamžikem s pozitivním přístupem. (Kéž by mě toto moji rodiče naučili.)

10. Jak byste hodnotil spolupráci rodičů se školou - vidíte velký zájem, či naopak?

*R1: Rodiče jsou víceméně pasivnější. Rádi bychom slyšeli, co by rodiče chtěli změnit, nebo zachovat tak, jak to funguje. Důležitá je komunikace, aby však fungovala na nejlepší úrovni, musí být přímá, ne někomu za zády. **Kdybyste mohl, uveďte v procentech, kolik rodičů má snahu s Vámi komunikovat.** Pokud je dítě bezproblémové, rodiče nevidí důvod, proč školu navštěvovat, nebo s ní komunikovat. Naopak jsou děti, které třeba nenesí úkoly. Tam by taková spolupráce byla potřebná a chyba je právě těch rodičích, kteří si to však nechtějí přiznat a tady ta spolupráce velmi vázne. Spíš u nás na škole převládá taková průměrná spolupráce 50/50.*

R2: Spolupráce rodičů se školou upadá. Pokud je dítě bezproblémové, rodiče nemají potřebu s učiteli většinou komunikovat, v podstatě nemají důvod. Znamky si prohlédnou v žákovské knížce a pokud dítě domů nenesí poznámky, je tudíž i chování v pořádku. U problémových dětí bývá bohužel dnes už běžné, že rodiče začnou hledat chybu v učiteli. Rozmáhá se trend, že pokud má dítě problémy ve škole, rodiče dají dítě na jinou školu. Jelikož školy bojují o děti z důvodu ubývajícího počtu žáků, přijímají i tyto problémové žáky.

11. Zprostředkovává Vaše škola pro děti nějaké volno-časové aktivity? A jaký je o to zájem?

R1: Ano kroužky, které většinou vedou naši pedagogové – hra na klavír, flétnu, výtvarný kroužek i sportovní hry s různými pohybovými aktivitami. Zrovna ten pohyb bych sám osobně více u dětí rozvíjel. Většinou sedí ve škole, doma pak u TV nebo počítače a dětem to chybí. Na tělocvik máme ve škole velmi málo času. Je vidět, že děti nemají tak dobrou koordinaci. Kroužky jsou placené, pokud jsou rodiče sociálně slabší, mohou si zažádat o sociální příspěvek. Ale sami rodiče by museli projevit zájem.

R2: Naše škola nabízí několik kroužků v odpoledních hodinách, které vedou vychovatelky z družiny nebo sami pedagogové. Zájem o tyto kroužky je obrovský. Rodiče za kroužky ve škole zaplatí totiž nesrovnatelně méně, než v jiných volnočasových institucích a o jejich děti je postaráno i odpoledne, kdy jsou rodiče ještě v práci. Zde se v podstatě role pedagoga mění na hlídače dětí, což se mi úplně nezamlouvá.

12. Využíváte ve vyučovacích hodinách média? Jak často?

R1: Už moc ne. Nejvíce internet. Dříve bylo dokonce vysílání pro školy, které se zrušilo. Dnes spíše volíme výjezdy na různé výstavy a výukové programy, na které dětem finančně přispíváme.

R2: Ano. Děti pracují s interaktivní tabulí (většinou jednou týdně), s počítači a internetem (alespoň jednou v měsíci). Učíme se vyhledávat informace, pracovat s online testy a dalšími materiály na internetu, které jsou obohacením výuky. Osvědčilo se mi zadávat dětem domácí úkoly, které mi pak mají poslat mailem, jsou to většinou nějaké dopisy v angličtině, na které pak i já reaguji a žáci pak mají dobrý pocit, že dokážou v angličtině komunikovat. Navíc tyto úkoly opravdu plní na rozdíl od jiných domácích úkolů.

13. Vidíte za dobu svého působení ve školství nějakou změnu třeba v chování dětí, rodičů, či učitelském sborů?

R1: V oboru jsem celých 23 let a změnu vidím. Společnost se zaměřuje hodně na individualitu a tak spolupráce a pospolitost pozbyla důležitosti. Rodiče mají mň

času. Zvýšilo se sobectví a tzv. volná výchova u dětí vzbuzuje akorát pocit, že si mohou vše dovolit a nevidí tam ty povinnosti. Prošlo zde hodně učitelů a rozdíl mezi tzv. starou školou a mladými pedagogy je například v takové té důslednosti. Mladí učitelé jsou, jako ti žáci, roztěkaní, mají méně trpělivosti, důslednosti a na děti nepůsobí tak přísně. Nedbají tak na kázni a děti jsou pak uvolněnější a nemají takový respekt. **A co se týče vztahů dětí k dospělým, vidíte taky změnu?** Určitě, dřív byla autorita více vynucená. Dříve rodiče za poznámku dítě trestali víc, než bylo potřeba, dnes netrestají skoro vůbec.

R2: Délka mého působení ve školství je krátká (6 let), proto nemohu změnu v chování dětí i rodičů posoudit. Mohu ale srovnat přístup dětí k učitelům teď a za doby, kdy jsem sama do školy chodila. Učitel byl tehdy nesrovnatelně větší autorita jak pro žáky, tak i pro rodiče. Pokud žák přišel domů s poznámkou či špatnou známkou, rodiče problém řešili s dítětem, vynadali mu a snažili se o nápravu. Dnes se setkávám s tím, že rodiče urputně stojí na straně dítěte, svalují vinu na učitele a bohužel se o něm i před dítětem samotným vyjadřují velmi nevalně. Myslím si, že tyto změny pramení z tendence neustále měnit školní osnovy a vymýšlením nových způsobů, jak by měl učitel k žákům přistupovat. Došlo k uvolnění osnov, což vedlo ke zhoršení výsledků českých žáků v celosvětovém měřítku. Snaha přiblížit se americkému způsobu výuky, kdy dítě pracuje, jen pokud se mu chce, dělá to, na co má zrovna náladu, vede k radikálnímu uvolnění morálky a podle mého názoru i úpadku českého školství, které mívalo výbornou pověst.

14. Je na dětech vidět vliv ekonomické situace rodiny, nebo vzdělanost rodičů? A jak na to reagují spolužáci?

R1: Ano je, ve škole máme momentálně dva případy, kdy je matka samoživitelkou. Dítě nemá možnost zúčastnit se kroužků, nebo kvůli nedostatku financí se nemůže zúčastnit nějakého toho výukového programu a je pak jakoby vyloučeno. Je to poznat na oblečení a vybavení a na to ty děti reagují okamžitě a dávají to najevo už na prvním stupni. To dítě to jakoby přijímá. Nesnaží se proti tomu vyloučení nějak bojovat. Není to pravidlem, ale většinou je to tak. **Vidíte nějaký společný rys u těchto dětí? Jestli jsou spíše uzavřenější, nebo tzv. sígři? Je to velmi individuální.**

Co se týče vzdělanosti rodičů, ano, ta rodina bývá stabilnější. Stává se, že i vysokoškolští rodiče se rozvádějí, ale není to tak časté. Hlavně je s více vzdělanými rodiči lepší spolupráce a komunikace. Ti co studovali a vědí, že jim škola k něčemu byla, se podle toho chovají a to dítě k tomu i vychovávají. Je to určitě plus.

Se spoustou otázek, které jste mi dala se já, i učitelský sbor potýkáme dennodenně. Je to zajímavé.

R2: Ekonomická situace je dnes vidět jednoznačně na oblečení, mobilních telefonech či počítačích, které dítě vlastní a jsou snad tím jediným, o čem se děti baví a zajímají je. Kdo nemá ty správné značky oblečení, nevlastní dotykový mobil a netráví celé hodiny na facebooku, " je mimo ". Na naší škole nepozorují, že by děti ze sociálně slabších rodin byly nějakým způsobem šikanované nebo vystavené posměchu. Stojí však víceméně mimo kolektiv a nemají tolik kamarádů.

Vzdělanost rodičů je většinou také patrná. Jednak se mně jako pedagogovi se vzdělanějšími rodiči lépe komunikuje a také jednoznačně děti vysokoškolsky vzdělaných rodičů mají lepší výsledky a patří k nejlepším ve třídách.

15. Je hodně pacientů, jejichž problémy mají původ v nějaké chybě ze strany rodičů?

R3: Všichni. Hlavně co se týče poruch osobnosti, která se vyvíjí již od raného dětství. Nevhodné podmínky v rodině vedou k převaze negativních introjektů o sobě a druhých.

16. Jsou nějaké psychické poruchy, které jsou přímo spojeny s poruchami v rodině? A jakých nejzákladnějších chyb se rodiče dopouštějí?

R3: Všechny. Pro příklad mohu uvést histriónské, narcistické, schizoidní, paranoidní, aj. poruchy osobnosti. Rodina je pro všechny udané příklady činitelem mající vliv na genuzi. Problémem mohou být tvrdí rodiče nestabilní dětství, izolace v rodině, rodiče závislí na alkoholu nebo drogách, rodiče vyvolávající emocionální odstup a další a další.

5.2 Vyhodnocení cíle

Na základě získaných a zpracovaných odpovědí je nesporné, že rodina má obrovský vliv na jedince a to nejen v době jeho dětství a dospívání, ale i v dospělosti. Neadekvátní domácí prostředí, do kterého se člověk narodí, má totiž vliv na jeho celý život.

Od raného dětství je člověk vystaven působením podnětů, které utvářejí jeho osobnost. Ta se sice formuje po celý život, ale v případě, že se v prvopočátku zanedbá jakákoliv část vývoje, je poté velmi těžké tuto mezeru zaplnit. Nejdůležitější je totiž výchova předškolní. Vrozené předpoklady k chování jsou sice dané, ale lze je částečně ovlivnit vnějším prostředím a správnou výchovou. Pokud se rodiče dětem moc nevěnují, nebo je inspirují špatným vzorcem chování, stěží ho správnému naučí ostatní edukační činitelé, jako je škola. Jak již bylo uvedeno v odpovědi pana Mgr. Michala Říhánka, kdyby se škola měla věnovat vychovávání žáků, nezbyl by čas na vzdělávání. Škola jen staví na tom, co dávají dítěti rodiče a jak ho vedou ke studiu. Proto je spolupráce mezi nimi velmi důležitá. Ze získaných údajů vyplývá, že spolupráce rodičů se školou je spíše laxní, pokud se dítě nepotýká s nějakým kázeňským problémem. Ale i v tomto případě se najdou tací, kteří nepřiznají chybu na své straně a chovají se stále pasivně.

Pozitivní vliv na vzdělání dětí má vzdělanost rodičů. Vysokoškolsky vzdělaní mají obecně stabilnější vztahy a lepší přístup ke škole. Vedou své děti ke studiu a komunikují se školou více, nežli rodiče se vzděláním nižším. Důležité je i ekonomické zajištění. Děti se snadněji začlení do kolektivu spolužáků, pokud se mohou zúčastnit všech společných aktivit, mají k dispozici moderní oblečení a technické vybavení, které jim umožní snazší využití elektronických pomůcek využívané školou. Škola se totiž snaží držet krok s modernizací. Při výuce využívá internetu, interaktivních tabulí a výukových programů mimo areál školy. Zároveň se snaží různými způsoby vyjít vstříc rodičům.

Rodiče se dnes dětem moc nevěnují, netráví spolu dostatek času a potíží je i v jejich vzájemné komunikaci. Nemluvíme-li o vrozených vývojových vadách, všechny poruchy osobnosti jsou zapříčiněny špatným a nevhodným vlivem rodinného prostředí. Nedostatek citu, neposkytnutí jistoty a bezpečného zázemí, negativně vypjaté prostředí,

nezájem ze strany rodičů, či špatný model výchovy, mají za následek potíže, které se mohou vyvinout v psychické onemocnění. Ze stejných důvodů může mít dítě potíže s učením či kázní ve škole. Pokud by bylo dětem poskytnuto stabilní a vyhovující prostředí, snížil by se výskyt deviantního chování, potíže s kázní a prospěchem a ubylo by případů, které potřebují odbornou psychologickou pomoc.

Závěr

George Bernard Shaw:

Výchova v rodině je největší sociální službou, kterou může někdo prokázat svému národu a lidstvu.

V bakalářské práci jsem se zabývala vlivem současné rodiny na výchovu dětí a mládeže. Charakterizovala jsem rodinu, její strukturu a historický vývoj, užívané výchovné styly a nezbytné funkce, které musí rodina plnit k tomu, aby svoji kapitální roli na výchově dítěte plnila dobře. Popsala jsem ostatní edukační činitele a negativní jevy mající vliv na výchovu dítěte.

Cílem bakalářské práce bylo specifikovat rodinu. Popsat její spolupráci s jinými výchovnými institucemi jako je škola, charakterizovat funkce, výchovné styly, ale i negativní jevy podepisující se na rozvoji dítěte. Ústředním záměrem však bylo potvrdit nezaměnitelnou a kapitální úlohu, kterou rodina pro dítě má a to nejen v období jeho rozvoje, ale i v období jeho dospělosti.

Ukázalo se, že rodina je pro jedince velmi důležitá a to nejen v období jeho dětství. Rodina je totiž prvním faktorem ovlivňujícím socializaci a osobnost dítěte. Předává mu vzory chování, žebříček hodnot, učí ho sebekritice, sebeúctě a sebezdokonalování. Předává mu základ do jeho života. Z rozhovorů, které jsou součástí praktické části práce vyplývá, že rodina je důležitá pro psychické zdraví jedince i pro získané vzdělání.

Rodina, stejně jako společnost, v posledních staletích prošla mnoha změnami. Rodina trpí nedostatkem času. Změnili se styly výchovy, ale i vztahy uvnitř rodiny. Nastaly potíže v podobě stále častějšího zániku manželství, zvyšují se domácnosti, v kterých žijí děti pouze s jedním rodičem a členové rodiny se odcizují. Krize sociální soudružnosti a stále zvyšující se individualita způsobila nedostatek mezilidských kontaktů. Děti dnes nejsou tolik ve styku se svými prarodiči, a proto jim chybí úcta ke starší generaci. Díky nevyhovujícímu rodinnému prostředí, kterým mohou být chudoba, závislost rodičů na

návykových látkách, odmítající a chladné vztahy uvnitř rodiny, chybné výchovné působení a další, nejsou rodiče schopni zajistit dítěti zdravý vývoj a ovlivní tak jeho celou osobnost. Způsobují negativní pohled na sebe sama i na ostatní a vedou k patologickým jevům, sebevraždám a psychologickým poruchám.

S ohledem na minulost se však příznivě změnil vztah k dětem. Zatím co dříve tomu tak zcela nebylo, dnes má společnost i rodina zájem na tom, aby děti měli příznivé prostředí ke svému vývoji, plné kladných podnětů, citů, bezpečí a jistoty. Vzniklo veliké množství zájmových institucí, které umožňují rozvinout schopnosti dítěte a mají pozitivní vliv na jeho výchovu. Díky médiím, kulturním akcím, televizi a internetu, jsou dnes děti maximálně informované a jejich vývoj probíhá o něco rychleji, než tomu bylo u starší generace.

Vzhledem k obsáhlosti tématu nebylo možné podrobně se zabývat všemi činiteli a jevy mající vliv na výchovu dítěte. Proto v některých částech práce mohlo dojít ke generalizaci a tím pádem i k určitým nepřesnostem.

Resumé

Rodina má nezastupitelné místo v životě každého jedince. Je základnou v předávání pozitivních vzorů, citů a hodnot. Utváří jedince, napomáhá mu k formování osobnosti a k socializaci. Bakalářská práce se zabývá vlivem současné rodiny na výchovu dítěte. Vymezuje pozitivní a negativní jevy působící na vývoj a spolu s jinými edukačními činiteli charakterizuje rodinu a její vliv na výchovu.

Skládá se z teoretické a praktické části. Teoretická část je tvořena kritickým zhodnocením a srovnáním zjištěných poznatků z literatury a jiných odborných písemností. Popisuje rodinu, její charakteristiku, historii a strukturu, dále se zabývá podílem rodiny i ostatních činitelů na vývoji dítěte a vymezuje některé z negativních jevů působících na výchovu dětí a mládeže. Praktická část byla realizována polostrukturovaným rozhovorem se třemi odborníky z oblasti pedagogiky a psychologie. Cílem bylo podložit klíčový význam rodiny na výchovu dítěte a pomocí osobní praxe odborníků určit, jaké pozitivní a negativní jevy se mohou podepisovat na vývoji dítěte, prospěchu a začlenění do společnosti.

Pomocí praktické i teoretické části práce jsem došla k závěru, že rodina je pro jedince nezbytnou a nezastupitelnou součástí života, ovlivňující jeho celou osobnost. Může dítěti napomoci ke správnému vývoji, ale naopak díky nepříznivým vlivům může negativně ovlivnit jeho celou budoucnost.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá vlivem dnešní rodiny na dítě, s ohledem na historii a působení jiných edukačních činitelů. Specifikuje nezastupitelné funkce rodiny, díky kterým má kapitální vliv na citové zázemí, výchovu a socializaci dítěte.

Klíčová slova: rodina, dítě, výchova, funkce rodiny, vliv rodiny, rodiče.

Annotation

The bachelor thesis deals with the influence of today's families on the child, given the history and operation of other educational factors. Specifies the irreplaceable function of the family, make a capital influence on the emotional background, education and socialization of the child.

Keywords: Family, child, parenting, family function, family influence, parents.

Literatura a prameny

1. Zákon o rodině č. 94/1963 Sb.
2. Biddulph, S. *Tajemství výchovy šťastných dětí*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. 133 s. ISBN 80-7178-334-X.
3. Biddulph, S. *Proč jsou šťastné děti šťastné: Jak u dětí léčit ufňukanost, plachost, vztek...* 1. vyd. Praha: Portál, 1997. 139 s. ISBN 80-7178-155-X.
4. BURTON, G., JIRÁK, J. *Úvod do studia médií*. 1. vyd. Brno: Barrister a Principal, 2001. 387 s. ISBN 80-85947-67-6.
5. Fürst, M. *Psychologie: včetně vývojové psychologie a teorie výchovy*. Olomouc: Votobia, 1997. 263 s. ISBN 80-7198-199-0.
6. Gillernova, I., et al. *Psychologické aspekty změn v české společnosti: Člověk na přelomu tisíciletí*. Praha: GRADA, 2011. 256 s. ISBN 8024727986.
7. Goody, J. *Proměny rodiny v evropské historii: historicko-antropologická esej*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny. 2006. 229 s. ISBN 80-7106-396-7.
8. Hartl, P., Hartlová H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. 774 s. ISBN 80-7178-303-X.
9. Horáková - Hoskocová, S. *Výchova k psychické odolnosti dítěte*. Praha: GRADA, 2009. s. 224. ISBN 978-80-247-2206-1.
10. Klímová-Fügnerová, M. *Citová výchova v rodině*. Praha: ROH, 1974. 188 s. ISBN 24-062-74.
11. Kotásková, J. *Socializace a morální vývoj dítěte*. 1. vyd. Praha: Academia, 1987. 140s.
12. Krejčířová, D., Langmeier, J. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada, 2006. 368 s. ISBN 80-247-1284-9.
13. Kršková, M. *Hodnota a podpora rodiny v současné době*. Brno: Masarykova Univerzita, 2009. 71 s.
14. Man, V., Žák, P. *Stručný slovník právních pojmů*. Brno: IMS, s. 115.
15. Matějček, Z. *Po dobrém, nebo po zlém?* 4. vyd. Praha: Portál, 1997. 109 s. ISBN 80-7178-138-X.
16. Matějček, Z., Dytrych, Z. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. 1. vyd. Praha: Grada, 2002. 128 s. ISBN 80-247-0332-7.

17. Matějček, Z. *Rodiče a děti*. Praha: Avicenum, 1989. 335 s. ISBN 08-011-86.
18. Matějček, Z. *Co děti nejvíc potřebují*. 3. vyd. Praha: Portál, 2003. 108 s. ISBN 80-7178-853-8.
19. MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 1. vyd. Praha: SLON, 1993. 124 s. ISBN 80-901424-7-8.
20. McLUHAN, M. *Jak rozumět médiím, extenze člověka*. 1. vyd. Praha: Odeon, 1991. 348 s. ISBN 80-20702-96-2.
21. Možný, I. *Rodina a společnost*. Praha: SLON, 2006. 311 s. ISBN 80-86429-58-X.
22. Možný, I. *Sociologie rodiny*. Praha: SLON, 1999. 252 s. ISBN 80-85850-75-3.
23. Možný, I. *Moderní rodina: mýty a skutečnosti*. 1. vyd. Brno: Blok, 1990. 184 s. ISBN 8070290188.
24. Nakonečný, M. *Sociální psychologie*. 2.vyd. Praha: Academia, 2009. 498 s. ISBN 978-80-200-1679-9.
25. NEŠPOR, K. *Návykové chování a závislost*. Praha: Portál, 2000. 150 s. ISBN 80-7178-432-X.
26. Pachel, L., et al. *Malá abeceda rodiny*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1983. 314 s.
27. Piřha, P. *Výchova, naděje společnosti*. 1. vyd. Č. Budějovice: Studio Gabreta, 2006. 199 s. ISBN 80-86610-18-7.
28. Peltová, N. *Dítě v dobrých rukou: knížka pro správné rodiče*. 1. Vyd. Praha: Advent-orion s.r.o., 2000. 241 s. ISBN 8071724203.
29. PETRUSEK, M. *Velký sociologický slovník, Sv. 2, P – Ž*. Praha: Karolinum, 1996. 879 s. ISBN 80-7184-311-3.
30. Petrussek, M., Maříková, H., et al. *Velký sociologický slovník I, II*. Praha: Karolinum, 1996. 1 627 s.
31. SCHELLMANN, B. *Média: základní pojmy, návrhy, výroba*. Praha: Europa-Sobotáles, 2004. 482 s. ISBN 80-86706-06-0.
32. Špaňhelová, I. *Průvodce dětským světem*. 1. vyd. Praha: GRADA, 2008. 192 s. ISBN 978-80-247-1907-8.

Další použité zdroje:

1. <http://bifur.palcat.cz/dps/sem1/pedagogika/pedagogika3.pdf>
2. <http://cs.wikipedia.org/wiki/V%C3%BDchova>

3. <http://drnespor.eu/addictcz.html>
4. <http://sdilenihodnot.soc.cas.cz/index.php?page=22>, Výzkum SOCIOLOGICKÝ ÚSTAV AV ČR, V.V.I
5. http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/hledat?typ_hledani=prefix&typ_hledani=prefix&cizi_slovo=egalit%E1rn%ED
6. <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/funkcni-rodina>
7. http://ona.idnes.cz/nechce-vazny-vztah-muze-za-to-jeho-matka-f04-/vztahy-sex.aspx?c=A110815_114440_vztahy-sex_job
8. <http://www.ssvp.wz.cz/Texty/zaskolactvi.html>
9. <http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/kalendar/2011-oby>
10. http://www.czso.cz/csu/dyngrafy.nsf/graf/default_
11. <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/rozvodovost>
12. <http://cs.wikipedia.org/wiki/Rodina>
13. <http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/coby091211.doc>
14. <http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/coby091211.doc>
15. <http://www.azrodina.cz/3079-deti-a-drogy-jak-lecit-zavislosti-v-rodine>
16. http://www.demografie.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=154&Itemid=37
17. http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku&artclID=375
18. <http://www.novinky.cz/domaci/249677-dve-petiny-rodin-v-cesku-se-neschazeji-ani-u-spolecne-vecere.html>
19. <http://www.novinky.cz/domaci/250523-sebevrazdy-deti-jsou-v-cesku-castejsi-nez-jinde-v-evrope.html>
20. <http://www.novinky.cz/zena/133051-polovina-deti-by-sla-na-schuzku-domluvenou-pres-internet.html>
21. <http://www.psyx.cz/texty/vychova-ditete-rodina.php>
22. <http://www.socioweb.cz/index.php?disp=temata&shw=234&lst=118>
23. <http://books.google.cz/books?hl=cs>
24. <http://www.viod.cz/editor/assets/download/publikace/rodinne%20vztahy.pdf>
25. <http://www.viod.cz/editor/assets/download/publikace/rodinne%20vztahy.pdf>
26. www.blisty.cz
27. www.blisty.cz/art/57064.html
28. <http://cs.wikipedia.org/wiki/Klan>

29. http://cs.wikipedia.org/wiki/Minnesota_Transracial_Adoption_Study
30. <http://cs.wikipedia.org/wiki/M%C3%A9dia>
31. <http://cs.wikipedia.org/wiki/E-learning>
32. <http://cs.wikipedia.org/wiki/Vandalismus>
33. <http://cs.wikipedia.org/wiki/Klan>